

د افغانستان اسلامي جمهوریت  
لویو زده کړو وزارت  
د پکتیا پوهنتون  
د ښوونې او روزنې پوهنځي  
د پښتو ادبیاتو خانګه  
دریم ټولګي اول سمستر لکچرنوټ

## د خوشحال خان خټک ژوند او د وسله والې مبارزې انځور



Ketabton.com

ترتیب کوونکی استاد: رحمت الله  
تدریسي استاد: انعام الله ”دروېش“

کال: ..... (۱۳۹۲ هـ ش)

## خوشحال خان (۱۰۲۲ - ۱۱۰۰) هـ ق

مخکې له دې نه چې په خوشحال بابا باندې وغږېږو بڼه به داوي چې دهغه دژوند اونسب په باب رڼا واچوو .

خوشحال خټک په دستارنامه کې خپل نسب ترختک پورې رسولی . خپله کورنۍ اونسب يې داسې ښودلی دی : ( ۰۰۰۰ ) ابتداء به يې دخپله نمسيه کوم چې افضل خان داشرف خان ، اشرف خان دخوشحال ، خوشحال دشهباز خان ، شهباز خان دیحیی خان دملک اکوړي ، ملک اکوړی دچنجو چنجو دتومن ، تومن دحسن ، حسن دشېخ علي ، شېخ علي دهوتي ، هوتي دبتي ، بتي دلتمان ، لتمان دبرهان ، برهان درې زويه : لتمان چې خټک يادېږي . سلیمان چې افریدی دی . اتمان چې اتماخيل دی .

خوشحال بابا چې کومه شجره دخپلې کورنۍ په باب پورته راوړې ده اوبيا يې ترڅنگ او ورپسې کرلاڼي پورې رسولې چې داشجرې رسېدلې ده ، دپښتو دانسابو اوتاريخ په کتابونو کې هم له ځينو جزېي توپيرونو سره ، همداسې ده ، دغه شجره دهیخ شېبې وړ نه ده خوبيا دخټک اوکرلاڼي پورې چې داشجرې رسېدلې دي دشک وړ دي . ځکه دغه نومونه اوقومو ډېر لرغوني اوزاړه دي همدارنگه لوی خان په خپله يوه قصیده کې خپله کورنۍ داسې ښودلېده .

زه خوشحال دشهباز خان يم	چې تورزن يم کان په کان
شهباز خان دیحیی خان ؤ	چې بل نه ؤ هسې ځوان
یحیی خان داکوړي ؤ	چې په توره شو سلطان



داکبر بادشاه په دور      شودخپل ولس تر خان

دپورته قصیدې د راوړلو څخه زمونږه د خان دکورنۍ حال اونسب معلومول مراد ؤ، اوس به لږ دمخه ولاړ شو اودملک اکوړي څخه به یې راوینسو .

په پورته پیژندنه کې ذکر شول چې ملک اکوړی د درویش عرف پنجو زوی لومړنی خټک ؤ چې شهرت یې وموند ، اودلوی خدای (ج) د ورکړي استعداد اوقابلیت له امله یې دجلالالدين اکبر توجه ځانته راواړوله دی اصلاً (تری) خټک ؤ .

### د خوشحال خان زوکړه :

تردې ځایه خومو دخوشحال خان بابا په شجره اونسب یو څه رڼا واچوله ، خو اوس راځو دخوشحال بابا زوکړې اوپیداينبت ته .  
خان په خپله قصیده راشه واوره داستان کې دخپلې زوکړې کال داسې بنودلی دی :

دهجرت زر دویشتن سن ؤ      چې زه راغلم په جهان

همدرانگه دتاریخ مرصع په (۲۵۸) مخ کې یې دزوکړې تاریخ په دري ژبه داسې راغلی دی :

تاریخ خوشحال خان خټک دربیع الثاني      امـد چون درین کهنه رباط  
خاني حق اگر دانا و مـرد را      تاریخش گشت (خیرعالمیانی)



دلته (خيرعالمياني) کلمه د ده دزوکرې ماده ده چې د بجد په حساب د (۱۰۲۲) سره سمون خوري .

خوشحال خان په (۱۰۲۲ هـ ق) کال دربيع الثاني په مياشت کې زيرپدلی دی. داچې دربيع الثاني په کومه ورځ پيداشوی دی (جوت معلومات نه شته. په توابعو پورې مربوط د کربوغي اوسيدونکی و دځينو ورو مسائلو په رامنځته کيدو کې دخپلو خپلوانو څخه خفه اوله هغه ځايه (خوړې) ته راغی. اوله خپل ټولي سره به دسونيالي په دره کې چپاوونوبوخت و. اوله خپل ټولي سره به دسونيالي په گوپال داس دتاريخ ضلع پشاور (۳۰۶-۳۰۸) مخونو په حواله وايي چې: ملک اکوړی خـان د کربوغي نه و) بلکې دی دخوتري (دخوتره) اوسيدونکی و اوله هغه ځايه يې کوچ کړی دی .

کله چې په (۱۹۸۹) هـ ق کال جلال الدين اکبردميرزا حکيم دتعاقب لپاره ده ته راغی. نو دلويې لارې دساتلو لپاره له سردارانو سره خبرې وکړې، پدغه وخت کې ملک اکوړي زيات شهرت پيدا کړی و. نو سردارانو هم همده ته دلارې د سپارلو لپاره په اکبرپاچا زيات ټينگار کاوه. اکبرپاچا دی راوغوښت

پرده يې زياته مهرباني وکړه. ده هم شاهي ملازمت غوره کړه، اودا وعده يې ورسره وکړه چې دی اوقبيله به يې دپاچا وفادار او خدمتگار وي. پاچا له خيراباده تر نونباره پورې ځمکه ملک اکوړي ته په جاگيرکې ورکړه په لاره يې دخارويو دتگ راتگ دمحصول اخيستو اختيار هم ورکړه اودشاهي سرک ساتنه يې هم ده ه وسپارله. خوبايد ووايو چې د(۱۰۲۲ هـ ق) کال دربيع الثاني مياشت چې د(۱۶۱۳ م) کال دمی دمياشتي ديويشتمې سره سمون خوري زوکړی دی .



په دغه وخت کې دهندي مغلي واکمنۍ يا امپراتورۍ واگي دجلال الدين اکبر دزوی نورالدين دکورنۍ دجاگيردارۍ کابو درې ديرش کاله تير و.

شهباز خان د ده دزوکړې په کال د دوه ويشتو کالو ځوان و سرای اکوړه د دوی د سردارۍ مرکز و چې په همدغه سرای کې خوشحال بابا دنيا سترگې غړولې دي .

**د خوشحال خان خټک کورنۍ:** د کوهات ضلع، د خټکو کور دی، يعنې د خټکو لويه برخه پر کوهات پرته ده، په کوهات کې د خټکو دوه لوی بناخونه دي، يو يې بولاق او بل يې تری دی. د خوشحال خټک د غور نيکه نوم اکوړي و، چې په تری خټک پورې يې تړاو درلود د ملک اکوړه په وخت کې هم د خټکو لويه برخه پر کوهات پرته وه، خو ملکا کوړی له کوهاته راغلی او د اټک پر خواوشا دهغې بادشاهي لارې پر غاړه اباد شو، چې د اټک څخه د نوبنار پر لور پېښور ته غزېدلې ده، داسې ښکاري چې په هغه وخت کې هم د نوبنار او اټک تر منځه خټک اباد و او ددې خټکو او د هغو خټکو چې له ملک اکوړي سره له کوهاته راغلي وو، اکوړی مشر شو اکوړي د سرای په نامه د مغلو د بادشاهي سرک پر غاړه يو کلی اباد کړ، چې ترننه پورې اباد دی او د سرای اکوړي په نامه مشهور دی.

اکبر بادشاه چې په دويم ځل دروه د کوهستاني سيمې په لور راغی نو د هغه جرنيل مان سنگه او نورو معتمدينو ورسره د ملک اکوړي پېژندگلوي وکړه، مان سنگه بادشاه ته وويل چې دا ملک په دې سيمه کې يو با رسوخه سړی دی که بادشاه سلامت ده ته د اټک او پېښور ترمنځه د بادشاهي سرک ساتنه ورپه غاړه کړي، نو دی به دا کار په ښه شان سرته



ورسوي. په دې وخت کې یو سفزو به د اټک په بادشاهي لارو چپاوونه وهل او قافلې به یې لوتلې، چې پر سرک امن نه وه بادشاه ته وویل شول چې د ملک اکوړي او د هغه د قبېلې له یوسفزو سره د بنمنې ده په دې بنسټ د خپل ذاتي او قبایلي غرضونو د سرته رسولو لپاره به هم ملک اکوړی په اخلاص سره د سرک ساتنه کوي بادشاه ومنله او ملک اکوړي ته یې د نوبسار او اټک تر منځه سیمه د جاگیر په ډول ورکړه، پر دې سربېره ملک اکوړي ته په بادشاهي لار د محصول ټولولو حق هم ورکړل شو په تاریخ کې د لومړي ځل لپاره د ملک اکوړي له شهرت سره سم د خټک قبیلې نوم هم یاد شو گنې تر اوسه پورې دومره په نومورکي حالت کې پرته وه، چې په بابر نامه کې د پښتنو د ټولو لویو قبیلو یادونه کړې ده خو خټک یې ورکې نه دي یاد کړي.

ملک اکوړی د دروېش عرف چنجوزوی، لومړی خټک و چې شهرت یې بیاموند او د خپل خدای (ج) ورکړي استعداد او قابلیت له امله یې د جلال الدین اکبر توجه جلب کړه ده ته ملک اکوهم وایي:

دی ترې خټک وه او د دوست محمد کامل د څېړنو له مخې د تیږي په توابعو پورې اړوند د کربوغي اوسېدونکی و، چې له خپلو خپلوانو سره د خفگان په وجه له هغه ځایه (خوږې) ته راغی او له خپل ټولي سره به د سونیالی په دره کې په چپاوونو مشغول وه، اما پرېشان خټک د منشي گوپال داس د تاریخ ضلع پشاور د (۳۰۶-۳۰۸) مخونو په حواله وایي چې ملک اکوړ خان له کربوغي څخه نه و، بلکې د خوترې (خوتره) اوسېدونکی و او له هغه ځایه یې کوچ کړی دی، د ملک اکوړي دغه جاگیرداري او منصبداري د ده اولادې ته په میراث پاتې شوه او دده په کورنۍ کې کلونه کلونه له یو نه بل ته ورسېده.



کله چې ملک اکوړی له خپل زوی یوسف خان او ملگرو سره د نازو خان بولاق خټک له لاسه ووژل شو له ده اته زامن پاتې وو، چې مشري یې یحیی خان نومېده او قبیلې یې دی د خپل مشر په توګه ومانه ده ژر د خپل پلار او ورور بدل واخیست دغه وخت د خټکو خپلونو تر منځ خپل منځي شخړې موجودې وې، ځینې خپلونه د یحیی خان په سرداری راضي نه وو.

ددغو دښمنیو او شخړو درې څلور کاله شوي وو، چې یوه ورځ یحیی خان نوبنار ته روان وه، ځینو خټکو ورته لار نېولې وه دی او دده زوی عالم خان دواړه یې ووژل د یحیی خان تر وژل کېدو وروسته قبیلې شهباز خان خټک (۱۰۰۰-۱۰۵۰ هـ ق) خپل مشر وټاکه شهباز خان د خپل پلار او ورور د بدل اخیستو لپاره د سینیو خټکو پر کلیو حملې وکړې، سینیو خټک غروته وختل د ملک بنادي خان زوی ووژل شو د خټکو سرداري په دې توګه تر شهباز خان راورسېده.

د خوشحال خان زوکړه: خوشحال خان خټک د مغل شهنشاه نورالدین جهانگیر (۱۰۱۴-۱۰۳۷ هـ) (۱۲۰۵-۱۲۲۷ ع) په زمانه کې د ۱۰۲۲ هـ ق کال د دویمې خور په میاشت، چې د ۱۲۱۳ ع کال د می یا جون له میاشتو سره سمون خوري، له پېښور نه ۳۵ میله ختیځ لور ته په سرای اکوړه کې چې د لنډي سیند په سهيلي غاړه پروت دی د شهباز خان کره وزیر پد.

زده کړه: د خوشحال خان خټک زده کړه سیستماتیکه بڼه نلري او هم یې د زده کړې په اړه پوره څرګندونې نه دي کړي که څه هم نوموړي دخپل ژوند اکثره پېښې په نظم کړي دي او د ځان او کورنۍ په اړه یې ډېر څه په څرګند ډول راوړي دي، خو د خپلو زده کړو په اړه یې داسې څرګند څه په

لاس کي نشته په دې اړه هېواد مل په خپل اثر (تنگيالی د زمانې) کې د  
ځينو څېرو نکو ليکنې راوړي چې زه يې دلته اړينې بولم:  
په دستار نامه کې راغلي دي: «زمور استاد اويس صديق ملتاني ډېر  
بزرگ متبرک سړی و، د علوم ظاهري او باطني بهرور وه...»  
له دې پورته يادونې سړی دومره پوهېږي چې خوشحال خان له شاه  
اويس ملتاني نه زده کړه کړې وه، هغه يې استاد و. خو لکه استاد کامل  
چې ويلي دي: ((دانه ده بنسکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله، چېرې او  
خومره وخت زده کړه کړې ده)).

پرېشان خټک ويلي دي چې د ځينو خلکو دا خيال دی چې خان په ملتان  
کې هم درس ويلي دي، خو ځينې بيا وايي کېدای شي شاه اويس ملتاني  
دې په پېښور کې تدريس کاوه ځکه چې پېښور هم د ديني علومو مرکز  
وه.

د خوشحال خان خټک د زده کړې په باب سړی دا ويلای شي چې ده د کور  
په جومات او يا سيمه ييزه مدرسه کې درس ويلای دی. اما دانه ده  
بنسکاره چې ده خومره وخت او د ژوند تر کوم کال پورې د زده کړې  
لړۍ جاري ساتلې ده په استادانو کې يې يوازې د شاه اويس ملتاني نوم  
څرگند دی نور استادان يې نه دي معلوم....

خو که چېرې سړی د خوشحال بابا ټول اثار مطالعه کړي نو ورته  
بنسکاري چې دده خارق العاده

استعداد د زده کړې او مطالعې له لارې روزل شوی دی او د غوزده کړو  
يې بيا په اثارو کې خپل ځان بنسکاره کړی دی، عبدالحی حبيبي د خوشحال  
مرغلرې د مقدمې په ( ۱۸ مخ) کې ليکلي دي: «خوشحال خان په  
کوچنيوالي کې د خپلې زمانې مروج علوم ټول ويلي وو دده له کلامه بڼه





بنسکار پري چي ده اسلامي علوم لکه: فقه، حديث، تفسير او نور عقلي او فلسفي علوم، لکه: منطق، حکمت، ادبي علمونه، د فصاحت او بلاغت اصول، لکه: معاني، بيان، عروض، قافيه او نور ټول ويلى او پري عالم و».

د خپل وخت له ځينو مشهورو عالمانو سره يې ناسته ولاړه هم درلوده، له هغو څخه يو هم مولانا عبد الحکيم سيالکوټي (۱۰۲۷ هـ ق) مړ دی دی د جهانگير او شاه جهان په دورانو نو کي د نيمې وچې له جیدو عالمانو څخه وه خوشحال خان په دستار نامه کې راوړي دي: «عالم العلماء مولانا عبد الحکيم سيالکوټي مې په خپله وپوښتېده، لکه: مسطور شول».

واده او اولاده: خوشحال خان خټک په (۱۰۴۰ هـ) کال د ۱۸ کالو په عمر واده وکړ، د واده په ورځ پري سخته تبه راغلې وه، چې په خپلې ورا پسې هم لاړ نشو. هېواد مل ليکي چې په ناوې پسې د خسر کورته نشوای تللای، ناوې يې انا (قذيفي) راوسته دی له تبې تاوېده لوڅې پوڅې يې درلودې دده د خولو کولو لپاره يې مور او څو نورو ښځو پرستن پري ټينگه کړه، تر دې حده چې خان بې هوښه نه بلکې داسې فکر کېده چې مړې وي. ښځو شور فغان پېل کړ، مگر الله تعالی دی وساته، ساه پکې وغړېده، دولس ورځې وروسته خو له پري راغله لږ پر حال راغی خلک يې وپېژندل او خپله ناوې يې وليده چې سرته يې ناسته وه دا و د خوشحال خان د لومړي واده لنډ بيان چې تاريخ مرصع په ډېر تفصيل او په زړه پورې بيان کړی دی، خو دا بايد وويل شي، چې خوشحال خان څو نور ودونه هم کړي وو چې شمېر او وختونه يې خوشحال پوهانو نه دي ښودلي او د خان په آثارو کې يې هم ياد نه دی راغلی، خوشحال خان خټک څو



ودونه کړي وو پر نکاحي مېرمنوسر بېره يې په حرم کې وينځي هم درلودې له دغو مېرمنو او وينځو څخه يې د شپېتو شاوخوا زامن او يو دېرش لوني زېږيدلي وې.

د تاريخ مرصع په (۲۵۸-۲۵۹) مخونو کې راغلي دي: «واضع دې شي، خان علين مکان ته حق تعالی شپږ پنځوس فرزندان نارينه کرامت کړه، په داواړو کې خان جنت مکان والانبان چې والد د مولف دی، اثر او ولى عهد وه، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيى خان او شهباز خان دا شپږ واړه له يوې موره وو».

خان هم په خپل ديوان کې وخت په وخت د خپلو زامنو شمېر بنودلى دى دا شمېر يو ډول نه دى کله زيات او کله لږ.

خان د خپلو ځينو زامنو د زوکړې تاريخي قطعې په دري نظم کې ويلې دي او دا قطعې افضل خان خټک په تاريخ مرصع کې راخيستي دي پر اشرف خان، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيى خان او شهباز خان سربېره چې له يوې موره وو د څو نورو زامنو نومونه يې چې د خان له کلامه او تاريخ مرصع نه لاس ته راځي دا دي: عبد القادر خان، صدر خان، عابد خان، نصرت خان، سکندر خان، گوهر خان، عجب خان، آزاد خان، عبدالعزیز خان، خالد خان، طاهر خان، بختناک، جلال خان، عادل خان، جعفر خان، اکبر خان، عبد الرحمن خان، نجابت خان، ابو الخير خان، فرحت خان، مومن خان، زاهد خان، حامد خان، عادل خان، بشير خان، اسمعيل خان، يوسف خان، کمال خان، محبت خان، علاوالدين خان، فتح خان، نوروز خان، شاه علي خان، جنگي خان، مشکر الله خان، او نور.... د خان د لويو شمېر تاريخ مرصع (۳۱) بنودلای دى:

خوپه فراقنامه کې خان دا شمېره دوه دېرش بنودلې ده، د لونیو په نومونو کې یې د دوو نومونه مور ته بنکاره دي، یوه بی بی تاجه او بله بی بی حلیمه، په پورته زامنو او لونیو کې یې ځینې د پښتو ژبې تکره لیکوال او شاعران تېر شوي دي.

## خوشحال خان خټک ته د قبیلې مشري ور سپارل کېدل:

د خټکو او یوسفزیو تر منځ کلونه دښمني پرلپسې پر یو بل د بریدونو په نتیجه کې لاسې تازه کېدې په (۱۰۵۰ هـ ق) کال شهباز خان له یو سفزیو سره په جگړه کې ډېر سخت تپي شو خوشحال خان خټک هم ډېر سخت تپ خوړلی وه شهباز خان د همدې زخم له سببه پنځوس ورځې وروسته د پنځوسو کالو په عمر مړ شو دا چې خوشحال خان خټک دپلار مشر زوی وه نو قبیلې دی د سردار او مشر په توګه ومانه ښاغلی کامل لیکي: (په ۱۰۵۰ سنه هـ. ۱۲۴۰-۱۴ع) کې اکا خپلو چې د یوسفزو د کمال زي تپې خلق د مالې له ور کولو نه انکار و کړ، د رمضان په وروستیو کې شهباز خان په دوی حمله وکړه خوشحال هم ورسره وه د بلر د کندي په خوا کې د مردان په ضلع کې طورو او مایا و ته نژدې د خټکو او یو سفزو جنگ وشو. شهباز خان یو لویګنده په غشي ولګیده تر بور ساقی بیګ یې ومړ، شهباز خان وروسته له پنځوسو ورځو د پنځوسو کالو په عمر پر (۱۰۵۰ هـ ق) کال د شوال په پنځم د زیارت په ورځ چې د (۱۲۴۱ع) کال د جنوری له اتلسمې سره سمون خوري په حق ورسید.

کله چې خوشحال خان خټک د خپلې قبیلې مشر کېږي شاه جهان هم دده مشري تائید وي.



## د خوشحال خان خټک جگرې:

زه د موضوع د لنډون لپاره دلته يوازې د خوشحال خان خټک د ځينو مشهورو جگړو دنومونو او نېټو په راورو بسنه کوم:

۱: په (۱۹۳۵هـ) کال د بهاکو خان يوسفزي د بولاډو پر خټکو حمله او شهباز خان يې د مرستې لپاره له يو وارې لښکر سره مقابلې ته ورغی ، چې خوشحال خان هم په دې جگړه کې د ديار لسو کالو په عمر د لومړي ځل لپاره گډون کړی دی.

۲: پر ۱۰۴۲هـ کال پر عيسى خيلو يې برید کړی دی چې ځينې همدا کال بنسې ځينې وايي چې خو ترې ته تر تگ وروسته يې دا حمله کړې ده.

۳: پر (۱۰۵۰هـ) کال اکا خېلو د ماليې په ورکولو کې ناغېرې کړې وه ، په همدې بنسټ شهباز خان د روژې په وروستيو کې له يو وارې لښکر سره د اکا خېلو پر سيمه برید وکړ ، چې خوشحال خان او جميل بېگ هم له شهباز خان سره ملگري وو.

۴: پر (۱۰۵۱هـ) کال د کانگړې سوبه.

۵: پر (۱۰۵۲هـ) کال د بلخ او بدخشان جنگي پېښې.

۶: پر (۱۰۶۳هـ) کال له بنگېنو سره جگړې.

۷: پر (۱۰۷۰هـ) د تېرا مهم.

۸: پر (۱۰۷۰هـ) کال يې له يوسفزيو سره جگړې.

۹: پر (۱۰۷۳هـ) کال له باغيانو سره جگړې.

۱۰: پر (۱۰۸۳هـ) کال د خېبر جگړه.

۱۱: پر ( ۱۰۸۳ يا ۱۰۸۴هـ) کال د خوشحال خان او بهرام خان تر منځ

ورې جگړې.

۱۲: پر (۱۰۸۴هـ) کال له بنگېنو سره جگړه.



۱۳: د (۱۰۸۴ھ) په پای کې د کرپې او نوبنار جگړې.

۱۴: پر (۱۰۸۲ھ) د گنبت جگړه.

۱۵: پر (۱۰۹۱ھ) د ډوډې جگړه.

## د کوچنیوالي ځینې مهمې پېښې:

د تاریخ مرصع په (۲۷۲) مخ کې یې راوړي چې خوشحال خان دشپرو او و و کالوؤ) چې دلنډي سیند په غاړه کې یې لمبل په اوبو کې ډوب شو ، ځینو میرمنو د سیند په غاړه کالي مینځل دا صف مور دولتی د سیند په اوبو کې دخوشحال خان دوینستو پورې تړلي ورینم لیدلي وو .

په اوبورو اووت ، چیغې سوري یې پیل کړې وې ، نوري خدمتگارانې راټولې شوې ، نس یېداو بو خخه ډک شوی ؤ ، دخولې اوپوزې له لارې داوبو وتلو خخه وروسته په هوبن راغی . ددې پېښې تاریخ : (۱۰۲۸ هـ ق) بنودل شوی دی خو د پښتو ادبیاتو تاریخ کې دغه تاریخ (۱۰۲۹ هـ ق) بنودل شوی دی په غالب گومان لومړنۍ سنه درسته ده ، دځینو چاپي تیروتنو له امله شاید دابله سنه غلطه شوې وي .

داسلامي دود سره دملک اکوړي دغه جاگیر داري او منصبداري دده اولادې ته په میراث پاتې شوه ، اودده په کورنۍ کې کلونه کلونه له یوه نه بل ته رسیدله کله چې ملک اکوړی دخپل زوی یوسف خان اوملگرو سره دنازو خان بولاق خټک له لاسه ووژل شو ، دده اته زامن ؤ .

چې مشري یې یحیی خان ؤ چې په دغه وخت کې دخپل پلار ځای ناستي شو ، ده هم دخپل ورورو په انتقام کې سستي ونه کړه ډېر زریې دپلار او ورور انتقام واخیست . په دغه وخت کې دخټکو دخپلو ترمنځ منځي شخړې موجودې وې .

قومونه دیحیی خان په مشرۍ راضي نه وو . ددغو دښمنیو او خپل منځي شخړو درې څلور کاله شوي وو چې یوه ورځ یحیی خان نوبسار ته روان ځینیو خټکو ورته لاره نیولې وه ، دی اودده زوی عالم خان نوبسار ته روان ځینو خټکو ورته لاره نیولې وه ، دی اودده زوی عالم خان دواړه یې ووژل .

دیحیی خان دمرگ څخه وروسته قبیلې دمشري واگي شهbaz خان (۱۰۰۰-۱۰۵۰ هـ ق) ته وسپارلې ده هم دخپل پلار او ورور دانتقام اخیستو لپاره دسینیو خټکو پر کلیو حملې وکړې ، سینی خټک غرونو ته وختل دملک زوی بنادي خان ووژل شو ، سینی خټک غرونو سرداري ترشهbaz خان پورې ورسیدله .

داته کالو په عمر دگرمۍ په موسم کې له ماشومانو سره دخپرې لاندې لوبې راپریوته دتاریخ مرصع په حواله چې کانی دوه ټوټې تېزی سره ډبره راپریوته دتاریخ مرصع په حواله چې کانی دوه ټوټې شو ، دخوشحال خان اوچولی یې هم دوه ځایه کړې بي هوبنه شو ، کابو یوه اونۍ دمرگ سره لاس گریوان ؤ . په اوومه ورځ په هوش راغی اوروغ شو ، داپېښه د(۱۰۳۰ هـ ق) کال شاوخوا رامنځته شویده .

**زده کړه :** دستارنامې په (۳۹ مخ) کې راغلي دي (مونږ استاد شاه اویس صدیقی ملتاني ډېر بزرگ متبرک سړی ؤ دعلومو ظاهري اوباطني بهرور ؤ (۰۰۰۰۰))

له دې پورتنۍ وینا څخه څرگندېږي چې خوشحال خان له شاه اویس ملتاني نه زده کړه کړې ده ، هغه یې استاد ؤ ، خواستاد کامل بیا داسې ویلې دي :



دانه ده بنکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله ، چېرې اوڅومره وخت زده کړه کړي ده .

پروفیسور پریشان خټک پدې باب داسې ویلی " دځینو خلکو داخیال دی ، چې خان په ملتان کې هم درس ویلی دی .

خو ځینې بیا وایې چې کیدای شي شاه اویس ملتاني دی په پېښور کې تدریس کاوه . ځکه چې پېښور په دغه وخت کې هم ددیني علومو مرکز ؤ .

دده دزده کړې په باب سړی ویلې شي ، چې ده دکور په جومات یاسیمه کې پېزه مدرسه کې درس ویلی ، اما دانه ده جوته چې ده څومره

وخت اودژوند تر کوم کال پورې دزده کړې لړۍ جاري ساتلې ده .

په استادانو کې یې یواځې د شاه اویس ملتاني نوم څرگند دی ، نور

اسناد یې نه دي معلوم . خو دلاندې بیتونو څخه داڅرگندېږي چې خان

دتعلیم نه دبنکار سره زیاته مینه درلوده اودعلم دحاصلولو لپاره به یې نه

پریښود ، په لاندې بیتونو کې یې داسې ویلې دي :

طبیعت مې عطایې نه دتحصیل دی که خبریم داملاء په استعمال

یوساعت به مې په درس شل مې په بنکاروو کله بنکار پریښوم په کسب دکمال

دجهان تحصیل به گل واړه زما ؤ که اخته نه وای دبنکار په اشغال

خو که سړی دخوشحال بابا په اثاروته وگوري ، نو ورته جوتیږي چې دده

دغه استعداد دزده کړې اومطالعې له لارې روزل شوی اودغوزده کړو یې

بیا په اثارو کې خپل ځان بنکاره کړی .



## د مغلو په همکاري اود پښتنو په ضد خوشحال خان مبارزه:

خوشحال خان که څه هم دمغلو په ضد دپښتو ترشا سخته مبارزه کړېده همدارنگه يې له دې څخه مخه دپښتو په ضد هم زياته مبارزه کړېده، اوزيات پښتانه يې دتوري دتيغ څخه تير کړيدي ، دلته مې لومړی دپښتو په ضد مبارزه باندي يوڅه رڼا اچوم اويوڅومهمې پېښې يې را اخلم.

### ۱. په سيمه يزو جگړو کې دخان گډون : - لوی خان

دديارلسو کالو و عمر و چې باکو شهباز خان يوسفزي دبولاقو خټکو په يوه کلي حمله وکړه دخان پلار شهباز خان خټک ديووړو کې لښکر يې په جهانگيري نومې ځای کې سره مخامخ شوي په لومړيو کې خټک غالب اويو سفزي مغلوب ښکاريدل خو خټک ډير ژر ماتې سره مخامخ شول اوزيات خټک ووژل شول پاتې لښکر دخپل سردار سره مخامخ شول اوزيات خټک ووژل شول پاتې لښکر دخپل سردار سره تېښته ځان خلاص کړ ددغي پېښې تاريخ (۱۰۳۵ هـ ش) ښ، دل شوي دی.

### ۲. د بلر جنگ : - په تاريخ اثارو کې راغلی دي چې اکاخيلو (دمندر

قبيلي په کمال زي بناخ پورې اړه لري) دماليي دپوره کولو کې ناغېرې کړي وه په همدې سبب نو د (۱۰۳۵ هـ ق) کال په رمضان کې شهباز خان خټک له يوه واړه لښکر سره ديوو سفزي يوپه سيمه ځای په حمله وکړه چې پدې يرغل کې دشهباز خان سره يرغل کې دشهباز خان سره دوه زامن خوشحال خان او جمیل بيک او واره يې ساقي بيک ملگري وو يرغلگرو دا کا خيلو زيات ځايونه يې ونيول او ډير بيرته ستانه شول ددوی له ستنيدو سره سم اکاخيلو هم خپل لښکر راټول کړ.



اودختکو دلبکر پسي و خوئيدل لږ وړاندي يې دبلر ناله نومي خای کې دختکو لښکر رالاندې کړ ددواړو ډلو . ترمينځ همدلته سخته جگړه ونښته خوشحال خان او وروړيې دواړه زخمي شول اوپلاريې هم غشي و خورلي و . په تاريخ مرصع کې راغلي چې هيڅ يو سپورختک داسې نه و چې هغې دې غشي نه وي خورلي پدې جگړه کې ديوسفزو تله درنه وه دجگړي په پای کې شهباز خان دومره طاقت نه درلوده چې په اس سپور شوی وی کله چې شهباز خان راستون شونو حالت يې ورځ په ورځ خرابيده او دسرټپ يې دښه کيدو و

دټپونو سره فلج شوی هم و دجگړو څخه پنځه ورځي وروسته دپنځوسو کالو په عمر وفات شو . د شهباز خان څلور زامن وو . جميل بيک او خوشحال خان يې له يوې مور ، شمشير خان او ميرباز خان يې د بلې مور . خوپدې څلور وارو زامنو کې خوشحال خان مشر و ، همدرانگه د قبيلې او پښتني دودونو سره سم خوشحال خان د قبيلې مشر او سردار و ټاکل شو ، په دغه وخت کې خان اته ويشت کلن و ، پدې کار کې ورسره تره بهادر خان هم موافق و او نوره کورنۍ يېهم تر شا ولاړه وه . اوملا تر يې ترې کاوه . د سردارۍ څخه څلويښت ورځي وروسته دخان ټپ ښه شو . اود يوسفزيو څخه يې دخپل پلار د غچ اخیستلو لپاره لښکر راټول کړ . که څه هم تره يې ورسره پدې کار کې مخالفت کاوه خو خان خپل ضد پوره کړه ، ديوسفزيو ځينې کلي يې وسوځل ، شا اوخوا کمالزيو امانزيو اوسه صديو چې داحال وليد ، نو ډير ژر يې شپږ زره کسيز لښکر راټول کړ اودختکو پسي روان شو ل ، ختکو چې لښکر وليد بيرته ورپسي راوگرځيدل ، دواړه خواوې بيا په برناله کې مخامخ شوي ، يوسفزيو ماته وخوړه ، ډيره مرگ ژوبله وشوه ، اوزيات کلي وسوئيدل خوشحال خان پدې توگه دخپل پلار غچ واخيست .



وسوځيدل خوشحال خان پدي توگه دخپل پلار غچ واخيست اوکلي ته راستون شو . خوشحال چې کله کورته ستون شو نو دهند دمغلي امير انور شهاب الدين جهان فرمان هم رارسیده ، چې ورته يې سرداري او منصبداري ورکړي وه

دکانگري سوبه : خان ته د قبيلې دمشرې اوسرداري سره سم د هزارې مغلي واکمنو ته ډير مهم خدمت دکانگري سوبې برابر کړ چې داپېنې لږ څه داسې دي :

راجه جگهت سنگه دپيتهان زميندارؤ . دده زوی راجاروپ ته دپاچا له خوا نه دکانگري دغره لمنو فوجداري ورکړل شوې وه ، دده دفوجداری پرمهال دزميندارو تحفي شاهي دربار ته ريدي راجاروپ اوازه خپره کړه چې دده اودپلار راجا جگهت سنگه ترمنځ خوابدي رامنځته شوې ده .

خوله بله پلوه راجا جگهت سنگه— له پاچا څخه غوښتنه وکړه که چيرته دکانگري دلمنو فوجداري ماته وسپاري نو دزميندارانو نورې بقاياوې چې څلورسوه زره روپۍ کيږي ، هرکال شاهي خزاني ته سپاري .

پاچا دراجا جهگت سنگه— غوښتنه ومنله اودنوموړې سيمې فوجداري يې ورکړه خوراجا په بنـکاره دپاچا په گټه اوپټه دبعاوت لپاره کار کاوه . لومړنې کاريې دتارگړدود کلابيا جوړونه او هغه يې خپل مرکز غوره کړ .

دغه کلا په ختيځ پنجاب کې دچنبي دبنار په جنوب ته ډلهوزی جنوب ختيځ ته پرته ده .

ديادونې وړ ده .

چې راجا جگهت سنگه پدي سربيره دوي نورې کلاگانې هم درلودې چې يوه يې د "نورپور" اوبله يې د "مئو" چې دا دوه کلاگانې دتارگړه جنوب لويديځ ته دچنبي دحدودو څخه دباندې پرته وي .



کله چې پاچا دراجا جگهت سنگه له دغو شیطاني عمل څخه خبر شو، نو دده دټکولو لپاره يې درې لښکري ، د سيد خان جهان ، سيد خان او اصالت خان په مشرۍ وټاکلې او ددې دريو اړو لښکرو مشري يا قومندان يې خپل زوی شهزاده مراد بخش وټاکه چې وروسته بهادر خان او هيله هم د پاچا په امر له درې زرو پياده او درې زره پلو سره شهزاده ته ورغی دغو فوجونو نور

پور کلا ووهله او مخکې ولاړل . راجا جگهت سنگه — دمقاومت لپاره دتاراگره

کلاته ورغی ، دا کلا ديوه غره د پاسه جوړه شوې وه او ديراستحکامات يې درلودل چې نيول يې اسان نه وو .

زمونږ خان هم دنورپور له فتحې څخه وروسته دخپل دوه زره کسيزه لښکر سره شاهي فوجونو سره يوځای شو ، دی اصلاً داصالت خان په وسيله پدې مهم کې شامل شو .

خوشحال خان په خپل بياض کې دا پېشه داسې بيانوي .

ټولو هندوستانې پوځونو په يوه مورچه څو څو ځلې يرغل وکړ ، ځانونه يې ستړي کړل . ستره جگړه وشوه او هيچا هغه په خپل تصرف کې نه شوه

راوستلی ، هغوی چې زه وليدم چې نوی راغلی يم .

نوددغې مورچې دنيولو کاريې ماته وسپاره ، ما هم دکوم عذر نه پرته دغه دنده ومنله ، زما سره دوه زره تنه هندوستانې توپچيان چې يوه پيسه هم نه ارزيدل وټاکل شول ، زه لارم او مورچه مې ونيوله ، خويو ځل دجگهت ټولو لښکرو پرموږ بريد وکړل . هغه هندوستانې توپچيانو چې زما سره ملگري وو



په بد حالت سره يې تېښته وکړه او تېښتيدلو کسانو مخامخ ځانونه لوی پوځ ته ورسول چې زما په ملگرو کې هم چې کوم يوبې زړه و نوهغه هم وتېښتیده په پای کې زما سره پنځوس تنه ځوانان چې په مورچه کې پاتې شوي وو ماته يې وويل چې ډيرو خلکو پرمونږ داحمقانو فکر کړی دی نن ورځ دجگړې ورځ نه ده ، دځان ساتنه غنيمت ده ، ما وويل چې دا زما لومړنی خدمت دی اود ټولو هندوستانيانو سترگې پرما لگيدلې دي ، پدغه شان تېښته کې مړينه پرژوند ښه ده. دغو ملگرو هم مړينه غوره کړه او ويې ويل چې ته مړينې ته ترجيح ورکوي ، نو مونږ هم پرځان مړينه منلې ده ما ورته وويل چې ترهغې به جگړه کوي چې مړه شي ، چې خلک مو دخير په دوعا کې ياد کړي ، کله چې دښمن زمونږ دښکر ماته وليده نومونږ ته نژدې راغلل ، مونږ هم په يوځل حمله وکړه ، خبره دغشو اوټپک نه تيره شوه ، توري اوخنجر ته وار راوړسيد ، کله چې دلاس اوگريوان جگړه پيل شوه ، نو دښمن په تېښته پيل وکړ ، ډير خلک دتيغ نه تير شول .

اوهغه کسان چې پاتې شول نوهغوی په ځنگل کې پټ شول اوبيا

نوهيلی زمونږ مورچو ته مخه ونه کړه .

په همدغه وخت کې خوشحال دبهادرله لښکريانو ديوې بلې مورچې په ساتنه کې هم ميرانه وښوده اودمورچې په ساتنه کې بری ورپه برخه شو. پدغې پيښه کې دخوشحال خان دټولو کونښنونو وينا پاچا ته وشوه اوپاچا ده ته فاخره خلعت ورکړه او منصب يې ورزيات کړ ، ددغې پېښې تاريخ ۱۰۵۱ هـ ق کال ښودل شوی دی.



## ۴. د بلخ اوبدخشان جگړې:

د ۱۰۵۵ هـ ق ذیحجه چې د "۱۲۴۲" م کال سره سمون خوري ، شاه جهان شهزاده مراد بخش له پنځوس زره پلي اولس زره پياده پوځ سره د بلخ اوبدخشان د نیولو لپاره وټاکل چې لوی لوی مسلمانان او هندو امرام ورسره ملگري وو .

شهزاده امرکړی ؤ . چې څه لښکر دې د پيښور له لارې اوڅه دې هم د بنگښو له لارې ولاړ شي . او په کابل کې دې دواړه خواوې سره يو ځای شي همدرانگه د شرقي افغانستان قبایلو لکه :

کگیانیو ، مامنزیو ، اپریديو ، بنگښو ، غوريه خېلې او ورکزیو ته هم دلښکر د برابرولو امر شوی ؤ . په خوشحال خان يې هم د زرو تنو پليو اوسپرو درا ټولو کړی ؤ او د ضروري لگښتونو لپاره يې ورته نهه زره روپۍ هم ورکړې وي .

ددې جگړې علت څه داسې ښودل شوی دی - د تورن حکمران نذر محمد خان په هر وخت د هندي مغلي سلطنت پر حدود تېری کاوه ، په بلخ اوبدخشان کې زیاته بد امنیې خوره وه ، د " ۱۰۵۵ " هـ ق کال په اوایلو کې پاچا خپله غوښتل چې کابل ته ولاړ شي ، او د شهزاده گانو څخه يوڅوک د بلخ اوبدخشان د تسخیر لپاره واستوي ، اصالت خان او علمردان خان يې د مشهورو او ځينو ضروري کارونو لپاره مخکې کابل ته واستول . پدې پېښه کې خوشحال خان هم د اصالت سره ملگري ؤ ، او د هندو کش څخه واوښت درې شپې يې د غښي په سر تېرې کړې او بیا د اصالت خان سره اندراب ته ورسید کومې مقابلې چې لښکرو دمقامي خلکو سره وکړې د خوشحال خان زیار او کونښونه پکې څرگند دي .



ټول شاهي لښکرو وروسته دچوراوتالان څخه بیرته راستون شو اوڅه کسان یې هم له ځان سره راوستل ، دپنجشیر له لارې کابل ته ورسید . لس پنځلس ورځې یې په کابل کې تېرې کړې .

په دغه وخت کې اصالت خان لاهور ته تلونکی ؤ ، نوخوشحال خان ته یې هم وویل چې دده پسې لاهور ته ولاړشي .

خوشحال خان دجلال اباد له لارې دبېرې په وسیله دسیند له لارې خپلې سیمې ته روان شو اوله هغې ځای څخه داصالت پسې لاهور ته ولاړ . باچا ورته په منصب کې (اضافه والي راووست ، اودخان دقبیلې لس دولسو تنو ته یې منصبونه ورکړل . درې میاشتي په لاهور کې پاتې شو اوپرته له هغه ځایه افغانستان ته راغی .

ددې پېښې دنگرانی لپاره شاه جهان خپله " ۲۳ " تاریخ حسن ابدال ته ورسید ، له هغه ځایه یې شهزاده ته " خاص خلعت " افرمان ور واستاوه او ورته یې لیکلي وو . څومره زرچې کیداشي له پېښور نه کابل اوله هغه ځایه خپل مقصود ته ځان ورسوي . لښکريې له امر او سره په دواړو لارو کابل ورسیدې ، شهزاده هم دپېښور نه کابل ته ورسید . اوبیا له کابله روان اوپه پایې منار کې یې مرکز ونيو ، ځینې امراء یې ولیږل . خوشحال خان خپل زیات شمیر کسان بهادرخان ته پرېښودل اوخپله دپنجسوسپرو اوڅو پلوسره په پنجشیر کې موقف درلود .

غابڼی له واورو څخه ډک ؤ ، اصالت خوشحال خان ته امر وکړ چې دراچپوتانو ترشالارشي ، خوشحال خان له څو ځوانانو سره له واروډک غابڼي څخه واوښت ، دغابڼي بل اړخ ته یې په یوه څمڅمه کې ځای ونيوه دخوراک لپاره ورسره څه نه وو . خوشحال خان اوکسانو یې دلورې اوسړو بدحال درلوده ، سیند غاړې ته راغلل ته راغلل هلته یې لرگو ته اورواچوؤ



، اوشاوخوایي کښیناستل ، خوشحال خان اودس وکړ اودوه رکعتہ لمونځ  
یې وکړ، اودلوی خدای (ج) دربار تھیې دوعا وکړه چې ای مسسبب الا  
سبابه زمونږ درزق دروازه پرانیزه خدای (ج) یې دوعا قبوله کړه.

اودیوه شخص څخه یې پسه واخیست ، او هغه یې ذبح کړ وروسته بیا  
خوشحال خان داصالت خان اوبهادرخان دځایونو پته ولگوله ، اود خپلو  
خلکو سره یې ځان ورساوه ، پدغه وخت کې خوشحال خان داصالت خان  
سره اندراب ته ولاړ اوله هغې ځای نه نهرین ته ولاړ داوخت دشهزاده  
لښکرهم هلته ورسید .

دخوشحال خان دلښکر در سیدو سره سم اصالت خان ده ته دمقامي خلکو  
دسرکوبی امر وکړ خو دسیمې هزارو یې بې له جگړې خپلې مورچې  
پرینسودې . خوشحال خان یرغل وکړ زیاته مرگ ژوبله وشوه زیات غنیمت  
یې لاسته راوړ او ځینی خلک یې ژوندي ونیول بندیان یې اصالت خان ته  
وسپارل شول او غنیمت مالونه یې خپلومنځونو کې وویشه .

همدا مهال اصالت خان خوشحال شهزاده ته وروست شهزاده خوشحال  
خان له هغه سره کندز ته واستاوه ، اوله کندوز څخه تاشقرغان ته ولاړل بیا  
امام صاحب اوله هغه ځای څخه دبلخ په لوري مخه وکړه ، داوخت شهزاده  
هم دبلخ خواته خوځیدلی ؤ همدا مهال ورته

د نذر محمد خان دباچا خط ورسید داخط ایلچي نذر محمد خان ته  
ورساوه

نذر محمد خان داومنه چې کله شهزاده بلخ ته راشي ، نوبلخ اوبدخشان  
دواړه به ورته حواله کړي . دجمادي الاول په " ۲۸ " شهزاده له امر او اوپوځ  
سره په ډیره دبدبه دبلخ خواته روان شو .



شهزاده خواب وليزه چي نذر محمد خان ورسره ملاقات وکړي خو هغه دهمدي نه وتبتيد او بناريې پريښود ، دنذر محمد خان د تعقيبولو وظيفه يې اصالت خان اوبهادر خان ته وسپارله چې په دې کې اصالت خان سره خوشحال هم ملگري ؤ ، دشپې مهال يودبله څخه نادرکه شول ، شمشير خان ، علاول خان او خوشحال خان دريوارو مشوره کوله چې څه بايد وکړي ، خويدي باندي سره راټول شول چې خپله لټه بايد جاري وساتي .

هماغه ؤ چې دسهار دلمانځه وخت کې يې بېرته اصالت خان اوبهادر خان وموندل ، په دغه وخت کې خبراغي چې نذر محمد خان په شبرغان کې دی ، سره له دې چې اصالت خان اوبهادر خان سره دپاچاهي لښکر کم ؤ .

خو دواړو خانانو فيصله وکړه چې جنگ به کوي ، دشبرغان په لور وخوځيدل نذر محمد خان ماته ومونده ازبکان وتبتيدل اصالت خان اوبهادر خان شپږ ورځي په شبرغان کې واوسيدل . په دغه وخت کې دشهزاده له خوا نه حکم راغي چې بهادر خان دې ، اندخوی پرلورې کوچ وکړي . بهادر خان هسې وکړل . درې ورځي يې هلته تيرې کړې او بېرته ورته دراستنېدو حکم راغي .

له دې څخه څرگند يږي چې جنگونو کې هم له کابله ترشبرغانه اوبيا يوڅه دمخه انوخوی ته نژدې زمکو پورې ځايونه ترپښو وويستل ، خپلې کارنامې او کونښنونه يې څرگند کړي دي .

## ۵ . د بنگښو سره جگړه :

په (۱۰۲۳-۱۰۲۴ يا د (۱۲۵۲) ع کال دسپتمبر له دويمې نيتې نه د (۱۲۵۴ ع) کال دنوامبر ترلومړۍ نيتې پورې دبنگښو دقبيلې ديوه مشر يا سردار شيرمحمد خان کوهاتي سره جنگونه روان وو . ددې پېښو سبب دا ؤ چې شيرمحمد خان دپاچا څخه په يوه کال کې د " ۳۰۰۰۰ " ديرش زرو





روپيو په بدل کې د ترې تربولاقو سيمې غوښتې ، پخوا دغه سيمې د بنگښو پورې تړلې وې خو په ۱۰۴۷ هـ کې ترې اوبولاقو مشرانو د شهباز خان څخه و غوښتل چې دغه سيمې بېلې کړي ، دغه ځايونه د بنگښو له سيمې څخه جلا شوي ، لومړی د شهباز خان او وروسته بيا د خوشحال خان د جاگيردارۍ لاندې راغلي ان تردې ان تردې چې په " ۱۰۵۲ " هـ کې شهزاده داراشکوه د دولت بيک قاقشال او ميرزا خان کوهاتي په وينا دغه سيمې د خوشحال خان د جاگيردارۍ څخه لېرې شوې .

کله چې خوشحال خان او نورو خټکو ته د بنگښو د مشرانو مالومه شوه ، نو په خپلو کې يې سره مشوره وکړه ، د ترې اوبولاقو خټکو خوشحال خان ته يو پيغام وليږه چې دخپلې کورنۍ يو غړی

راواستاوی مونږ در سره مرسته کوو ، خوشحال خان خپل تره بنادي خان له خوتنو سپرو سره وليږه ، خټکو هم دخپلې ژمنې سره دهغوي مرستې ته ملاوتړله . دخټکو اوبنگښو ترمنځ جگړې پيل ترې اوبولاقو خلکو د شير محمد خان يوتن وواژه او د بنگښو يو خوتنه نور هم ووژل شول وروسته شير محمد خان يوبل لښکر راټول کړ ، چې خوشحال خان د شير محمد خان د فوځي تياري څخه خبر شو نو خپل مشر تره بهادر خان يې دخپل مشر زوی اشرف خان اوسره ديولښکر د بنگښو مقابلي ته وليږه ، شير محمد خان دخټکو سره دمقابلي لپاره دکوهات څخه بهر شو ، د جنگ په پيل کې د شير محمد خان تره چې بهادر خان نومیده دگولۍ په لگيدو سره د جگړې په ميدان کې ووژل شو ، پدې جگړه کې د اشرف خان په ښه ميرانه خټک بريالي شول اشرف خان غوښتل چې بنگښ تعقيب کړي خو پلار او تره يې ورته اجازه ورنکړه ، ددې قيادت لاندې بنگښو ته بله ماتې



ورکړه چې پدې جگړه کې هم دبنگېنو درې سوه کسان ووژل شول اوډیر مالي زیاتونه هم ور ورسیدل .

## ۶. دیوسفزیو سره جگړه :

له دغو پورته پېښو څخه وروسته خوشحال خان دامانزیو او کمالزیو سره دهغې له جملې څخه پکې لوی لوی سرداران هم شامل وو. پدغه جگړه کې ملک جانم امازي ووژل شو او ملک پیرو کمالزی ونيول شو په اټک کې دژول شویو کسانو دسرونو څخه څلي (کله منارونه) جوړ شول.

## ۷. د تیرا جگړه :

په " ۱۰۷۰ " هـ ق کال د تیرا اپریدیو او ورکزیو په تیرا کې شورش اوبدمني رامنځته کړه ، تردغه وخته پورې مهابت خان میرزا لهراسپ ، دمهابت خان زمانه بیگ زوی د کابل صوبه دار ؤ چې د شاه جهان دوکمنۍ په وروستیو کې مقرر شوی ؤ ، د پېښور مستوفي میریعقوب ته یې دیوه فوځ مشري ورکړه او د باغیانو د ټکولو لپاره یې تیرا ته ولیږه ، میریعقوب چې د خوشحال خان سره یې نژدې اړیکې لرلې ، هغې ته یې له ځان سره د تگ بلنه ورکړه ، پدغه وخت کې خوشحال هم د پاچاهي پوځونو سره یوځای شو .

پاچاهي پوځ د باغیانو پر ضد بریالیتوبونه ترلاسه کړل ، خوشحال خان د " ۱۰۷۰ " هـ ق کال درجب په میاشت کې چې د " ۱۶۰۰ " ع کال سره سمون خوري له تیرا نه دکوهات پر لارې بیرته ستون شو .

دلته دبنگېنو د سردار شیرمحمد خان مور " بي بي دور " چې دخپل زوی دنشتوالي په صورت کې یې د قبیلې دمشري کارونه کول ، خوشحال



خان ميلمه ڪر. شير محمد خان په دغه وخت ڪي دمهابت خان سره دشخصي مخالفت يا دحکومت نه دسرکشي په سبب گناهکار او په هندوستان ڪي و.

### ۸. له يوسفزيو سره جگري :

داورنگزيب عالمگير دواکمني په لومړيو ڪي يوسفزيو خپلي باغيانه سرگرمي او حملي جاري وساتلي او وخت په وخت به يي دحکومت دپلويانو سره نښتي کولي، خوشحال خان دتيرا دجگري څخه وروسته په " ۱۰۷۰ هـ. ق کال يوسفزيو ته ماتې ورکړه، پدي جگړه ڪي دخان زامن اشرف خان، سعادت خان اوبهرام خان هم ورسره وو، چي له دوي څخه اشرف خان دپاملرني ورميرانه او غيرت وښوده.

بهاکو خان څه دداراشکوه دپلوي په وجه اوڅه له خوشحال خان نه دخپلي زخمي کيدني اودخپل ورور سيد خان د وژل کېدو دغچ اخیستو په سبب په " ۱۰۷۲ هـ. ق کال د " ۱۲۲۱۰ م کال داگست " ۲۷ مه د " ۱۲۲۲ م داگست " ۱۵ داکوزيو اومندرو يولوي لښکر جوړ کړ، ډيري بيړي يي ددي لپاره جوړې کړې وي چي په همدې بيړيو ڪي به کښيني خيرآباد، نونبار، نري اونورو کليو به يرغلونه کوي. يوه مياشت دغو جگړو دوام وکړ، بالاخره بهاکو خان ماتې وخوړه اوناکام بيرته ولاړ.

### ۹. دباغيانو سره جگړه :

په ۱۰۷۳ هـ ق کال د ۱۲۲۲ م کال داگست دمياشتي ۱۲ نېتي نه تر ۱۳۲۳ ع کال داگست دمياشتي ترڅلورمي نېتي، پورې هم دسرکښو يوسفزيو اود دوي دپلويانو گوجروسره جگړې وشوې چي پدغو جگړو ڪي دخټکو تله درنده ښکاري دپورته ذکر شوو جگړو څخه پرته څه نورې کوچني اوستري جگړې وروسته هم ديوسفزيوسره وشوې، خوباغيانو ته

کومه گټه نه وه ، په هر ه حمله او جگړه کې به د حکومت د پلویانو لخوا نه مات شول ، او په هغوی به یې بریالیتوب ترلاسه کړ. په همدې توګه یې د پایتخت نه ډیر لږې د کابل د صوبې په یوې بدامنه سیمه کې نوي حکومت ته وقار ترلاسه شو .

داوه د پښتنو په ضد او دمغلو سره په همکارۍ د خوشحال خان مبارزه د پورته جنگونو جګړو ، مرګ ژوبلې څخه مالومېږي چې خوشحال خان خپل زیات عمر د پښتنو په ضد مبارزه کې تیر کړی او زیات پښتانه یې د تورې د تیغ څخه تیر کړيدي ، حتی د پښتنو د ککړیو څخه یې منارونه جوړ کړي دي ، خوشحال خان د عمر په آخر کې د افغان په تنګ توره وتړله او دمغلو پر ضد یې مبارزه شروع کړه د عمر زیات تیریدو له امله یې مبارزه نیمګړې پاتې شوه پدې باب خوشحال بابا په خپل یوبیت کې هم داسې یادونه کوي .

چې پښتون شوم په داهسې سپینه ریره (۱)

نورمې خدای (ج) نه کړه مغل وایم په څیره

نو د پورته بیت څخه څرګندېږي چې خوشحال خان خپل ټول عمر دمغلو خدمت کې تیر کړ او د عمر په آخر کې یې بیا د پښتنو سره ملاتړ اعلان کړی یانې د ځوانۍ مرحله یې د پښتنو په ضد او د سپین ږيري توب یا بوډا توب مرحله یې د پښتنو په ملاتړ کې تیره کړیده . خو په همدې لږه موده یا عمر کې یې د پښتنو څخه سخت ملاتړ کړی دی پښتانه یې له زیاتو ظلمونو ، شکنجو او د زمانې د ناخوالو څخه به بچ ساتلو کې زیات کوبښونه کړيدي همدا خوشحال ؤ چې دمغلو امپراتوري یې ړنګه کړه ، پښتانه یې دستعمار څخه خلاص کړل ، دمغلو ولجو او غلامۍ څخه یې پښتانه وژغورل په لږ عمر یا لږ وخت کې یې زیات کار وکړ دستایلو وړ دی دهر وخت لپاره .



## دويمه برخه

### د مغلو په ضد خوشحال خان مبارزه

که دلوی خان تیره مبارزه یا د پښتنو په ضد مبارزه وکتل شي ، نو داسې ښکاري چې دا کار دروغ دي خو که اصلي موضوع یا حقیقت ته سړی نظر واچوي نو داسې ښکاري چې دا کار دروغ دي خو که اصلي موضوع یا حقیقت ته سړی نظر واچوي نو داسې مالومیږي چې دهر څه رښتیا دي ، وبه گورو چې د خوشحال بابا دغه مبارزه څنگه اود کوم ځای څخه شروع شوېده .

لنګرکوټ : د خوشحال بابا دیوه بیت څخه داسې مالومیږي چې د خوشحال بابا لومړنۍ مبارزه د لنګرکوټ دودانولو څخه شروع شوېده ، هغه په خپل یو بیت کې داسې وايي :

لنګرکوټ مغلو سازگر زه په ننگ بیا دافغان شوم

دپورته بیت څخه معلومیږي چې لوی خان د لنګرکوټ د جوړیدو سره دافغان په ننگ توره تړلې ده ، خوارینه بولم چې دغې پیښې په اصلي موضوع باندې وپوهیږو ، چې څنگه دغه پیښه رامنځته شوه او خوشحال خان بابا پکې څه کړي دي .

لنګرکوټ جوړیدل : هغه وخت چې مهابت خان روپه پښتونخوا ، یا افغانستان ته راوړسیده نو دپاچا د حکم سره سم یې په گرهې کپور نومي ځای کې دیوسفزیو د دفاع په خاطر د لنګرکوټ په نامه د کلا جوړولو غوښتنه وکړه ، خوشحال خان ته یې هم دیوزریزه منصب او دیوسفزیو د سیمې د سرداری وړاندیز وکړ . اود کلا په جوړولو کې یې ترینه مرسته وغوښتنه که څه هم لوی خان دپاچا څخه زیاتې شکنجې اوبې گناه ظلمونه



ليدلې وو، په کلکه انکار وکړ او ورته يې وويل چې پنځه سوه کاله مې د دولت په خدمت کې تير کړل، يوسفزي باغيان وو ماهغوی ووژل اوله سرونو څخه مې ورته څلي جوړ کړل، خوپه اخر کې زه بې گناه بندي شوم زما کورنۍ د پناه لپاره خوره وره شوه خودد بنمنيو سره بيا گناه بندي شوم زما کورنۍ د پناه لپاره خوره وره شوه خودد بنمنيو سره بيا هم يوسفزيو زما پکار راغلل، زه څنگه داسې کار وکړم. اود پاچا لپاره هم دانه بنسايې چې دا کلا ودانه کړي، ځکه يوسفزي يوه لويه قبيله ده د دوی په منځ کې دا کلا ودانه کړي، ځکه يوسفزي يوه لويه قبيله ده د دوی په منځ کې دا کلا نشي ټينگيدلای، د کارپای به خرابه وي د دوی لپاره دلته يوازي دنونبار تانه کافي ده، محبت خان د خوشحال خان دغه نظرومانه، اود پاچا ته يې غوښتنليک واستوه چې د کلا دودانولو نيت پرېږدي، خولدي څخه پټ اومخکې شمشير خان ترين پاچا ته ليک واستوه چې د دفاع لپاره ددغې کلا جوړول ډير ضروري دي.

پاچا دشمشير خان خبره ومنله، اومحبت خان ته يې امر وکړ چې کابل ته ولاړ شي، اود کلا په جوړولو شروع وکړي، په (۱۰۸۰ هـ) د پاچا په حکم کلا سرته ورسيدله، خوشحال بابا بيا ددغې کلا جوړيدو اود يوسفزيو څخه ملاتړ يواوږد نظم په دوه بيتونو کې داسې کوي.

لنگر کوټ مغلوساز کړ      زه په تنگ بيا دافغان شوم  
که يوسف وو که مندر وو      زه د دواړو نگهبان شوم

دايمل خان شورش: يوځل پښتانه مشران دمحمد امين خان د صوبه دارۍ په دوران کې د ده ليدو ته راغلي وو، په دغه وخت کې دمحمد امين خان سره دکنړ فوجدار حسين بيک هم حاضر ؤ، محمد امين د شراب، په څښلو بوخت ؤ، دنشې په حالت کې ورته فوجدار يادونه وکړه چې دنواب سپي

سلام ته راغلي دي ، ټول راغلي پښتانه د صوبه دار له رويې او دفوجدار له دغې خبرې څخه سخت خواږدي شول په دغه وخت کې يوه بله پيښه هم رامنځ ته شوه ، چې هغه د يوې پراچکۍ پيغلې بې عزتي وه ، تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلی بې عزته ، دغه پيغله دفوځي پوستې شاوخوا ته دڅه پلورلو او پيرودلو لپاره تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلی بې عزته کره ، ساپو ددغې نجلی د بدل اخیستلو په خاطر د سپاهيانو سره کره ، ساپو ددغې نجلی د بدل اخیستلو په خاطر د سپاهيانو سره جگړه پيل کره ، په جنگ کې سپاهيان مړه او ساپيان وټنټيدل ، حسين بيگ له ساپو څخه وغوښتل چې قاتلان ده ته وسپاري ، خود ساپو مشرانو په غوڅ ځواب ورته وويل چې ستاسو سپاهيانو کوم کار کړی همدا يې سزاده ، حسين بيگ غوصه شو ، دفوځي چوکۍ خواوشا نور پښتانه يې ارتول کړل او پر ساپو يې لښکر کشي وکړه ، کله چې پښتانه راټول ، نودلښکر کشي پوښتنه يې يوبل څخه وکړه ، د اصلي پېښې څخه خبر شول ، نوساپوته يې ځواب واستوه چې تاسو ښه کار کړی ، مونږه ستاسي دښمنان نه يو .

کله چې لښکر سره تاسې مخامخ شوی ، مونږ د ماتې په بهانه بېلېږو ، ستاسې چې څه زړه غواړي له مغلو سره يې وکړئ ، پښتنو همدا سې وکړل مغلو دمقابلې تاب رانه وړ او په پېښه بريالي شول ، زيات لښکريان مړ شول ، له ماتې څخه ورسته حسين بيگ پښتانه مشران ځاتته راوبلل ، پښتانه مشران چې د حسين بيگ ډيرې ته راورسيدل ، ناڅاپه اواز شوه چې ټول مشران يې ونيول ، پښتنو سم دستي ډيره محاصره کړه چې پدې کار سره د پښتنو او مغلو ترمنځ بې اعتباري نوره هم زياته شوه ، مشران خپلو کورونو ته ستانه شول ، خوله ځانونو سره يې مشوره وکړه چې نور په مغلو اعتبار نشته ، بايد چې خپل کورونه خوندي وساتو ، پدغه شپو کې



محمد امين خان په پيښور کې ؤ ، حسين بيگ نور هم وار خطا شو، او ټولې پېښې يې ليکلې محمد امين خان ته وليږلې .

۱. دخيبر ستره پېښه : دغه پېښه ډيره لويه وه ، خوشحال بابا هم ورته په خپله يوه قصيده کې دساي اشاره کړې ده .

دخيبر دره يې سره کړله په وينو      په کړپه يې هم راوان کړ دندو کار  
اول جنگ دلورې شاد تاترو ؤ      چې څلوېښت زره مغل شول تارپه تار  
ددغې سترې پېښې اصلي موضوع دارنگه وه : په هغه وخت کې صوبه درا  
داورپي موسم په کابل اوډژمي موسم په پيښور کې تيراوه ، په دغه وخت چې  
تاريخ پوهان دغه کال ( ۱۰۸۲ هـ ق ) بولي ، محمد امين خان ديځنۍ موسم  
په پيښور کې تير کړی ؤ . اود کابل په لوريې کوچ کاوه چې د حسين بيگ  
خط ورته راوړسيد ، کله چې صوبه دار ماتي څخه خبر شو نو سخت په غصه  
شو صوبه دار خپل فوج سره دکابل په لور راوان شو چې ورسره د سيمي  
يوشمير سرداران ، اورکزي ، اږيدي او ځيني نور افغانان سرداران لکه  
خوشحال خان اواربابا مستجاب مومند هم شامل وو .

محمد امين په جمرود کې له افغان مشرانو سره مشوره وکړه ، خو خوشحال  
خان ترينه وغوښتل چې له افغانانو سره جنگ اوسخته رويه بايد ونه شي ،  
ځکه چې دوی د حکومت دمقابلې نه دي ، محمد امين خان د پښتنو سره  
خوشحال خان د همدردۍ نه پوه شو ، نو يې ورته وويل « يوسري خلک  
ليدل چې مارو هي او په کانويې ولي ، دې سري ماريې جيگ کړ او په توبره  
کې يې ځای ورکړ اوله خلکويې وساته ، خو همدې مار چې وخت پيدا کړ  
خپل محسن يې وچيچه » دمحمد امين خان دا اشاره خوشحال خان ته وه ،  
ځکه خوشحال خان سره ده د قيد دوران کې څه کړي وو ، خو خوشحال خان  
چې د ابيغور واوريد نو پوه شو او ځواب يې ورکړ که دنواب داخيال وي نو له





ټولو څخه لومړی زه ځم. شاهي لښکر پرمختگ وکړ، کله چې افغانانو ته د صوبه دار اراده څرگنده شوه نو د مقابلي لپاره يې تياری شروع کړ او دخپلو لښکرو سره خيبر ته روان شول. دمغلو لښکر پدغه وخت کې څلويښت زره سپاره او دوه سوه زره پياده وو خو خوشحال خان د حکومت ځواک څلويښت زره ليکلي دی.

صوبه دار مستجاب خان له ځينو نورو بارسو څخه کسانو سره مخالفو افغانانو ته واستول. او ورته يې وويل چې د پوځ لپاره لاره خوشي کړي، خو جرگه ونه منل شو او بېرته ناکامه راغله.

محمد امين غوښتل چې د توري په زور د لارې خوشي کولو او د افغانانو د شړلو لپاره دخپل پوځ سره پرمختگ وکړي خو کله چې دغه لښکر لنډې خانې (غريب خانې) ته ورسيدل نو د افغانانو لښکر چې، مومند، شينواري او اږيډي پکې وو، دايمل خان تر قومندې لاندې هر رنگه مقابل ته تيار وو. شاهي پوځ د ښي او کين پوځ باندې د تيرو باران جوړ کړ، د تيرو باران ډير خطرناک تمام شو او شاهي پوځ يې وارخطا کړ، سړي پيلان، او اسونه يوپه بل ولويدل هندوستاني افغان و، دخپلو زياتو ملگرو سره ووژل شو.

نور پاتې ټول سپاهيان په شاشول، دغې ماتې د افغانانو حوصلې نورې هم لوړې کړې. ملي پوځ بيا ځان تيار کړ او په مقابله يې پيل وکړ، لويه ورځ جگړه وشوه، په شاهي پوځ کې چې کوم افغانان شامل وو. هغوی د جنگ څخه ډډه کوله، خو يوازي خوشحال خان او د ددې سړيو دمغلو په طرفدارۍ ډير زيار يوست، خوبې گتې، خوپه اخر کې ملي فوج د ډيرزيان او تباهي څخه وروسته د مقابلي تاب رانه وړو. او ورو ورو يې په تينسته پيل وکړ، خو محمد امين خان دخپل غيرت او غرور سره سم نه غوښتل چې د جنگ



میدان څخه دې ژوندي وټبستي ، خونوکرانويې په ډيرزور اوزيار سره  
د جنگ له میدان څخه ويوست .

مات لښکرگرو په بيلا بيلو لارو روان شو ، خوپه پاتي لښکر په تاتره کې  
افغانانو بيا تباہ کنه اوسخته حمله وکړه فوج يې تارو مار کړ . په جگړه کې  
د ټول پوځ څخه ډير لږ خلک بچ پاتي شول . په زرگونو مړه او نور بنديان شو  
لدمغلو ټوله خزانه او مالونه د افغانانو لاسته راغلل .

دمحمدامين خان دکورنۍ ځينې غړي لکه يوه وره لور ، خور ، مور او ځينې  
نورې بنځي افغانانو اسيرې کړې وې ، خوميرمن ، زوی او دخورميره يې  
مړشو .

خوشحال خان اومستجاب مومند د پاتي پوځ سره د تاتري له لاري مخ  
په پيښور روان شول ، مستجاب مومند ، خوشحال اوزامن يې کوم چې له ده  
سره په جنگ کې موجود وو په ډير سختۍ سره پيښور ته ورسيدل کله چې  
دوی ورسيدل نو خوشحال خان مستجاب مومند دمشوري لپاره ځاته  
راوغوښت خو هغه رانه غی .

که څه هم مونږه مخکې ولوستل چې خوشحال خان دمغلو سره زيات  
ضديت سره هم پدې پيښه کې دمغلو پلوی ؤ سره له دې چې محمدامين  
دی د جنگ کولو څخه منع کړی ؤ ، خو خو هغه ورته پيغورور کاوه او خپل  
احسانونه يې ورته يادول . خان ورسره دخپلې مشخصې دوستۍ له مخې  
ودريد ، يوافغان مشرورسه دورنگي ونه کړه ، بڼه زړه دخلاصه جنگيده  
خوبې فايدي مغلي فوځ د ډيرزيان سره مات شو .

## د خوشحال خان ځينو سيموته ورتگ او جرگې :

د خان په کورنۍ کې د بهرنیو لاسوهنو له امله مخالفونه رامنځته  
شول دکشور زوی بهرام خان سره يې ځينې جنگونه هم وکړل ، له دغو



مخالفتونو او جنگونو خخه خان تنگ شو او ځينو سيمو ته يې دورنگ اراده وکړه ، دغه جرگې او سفرونه خوشحال خان د لښکر دراټولو لپاره کاوه ، دلته دمغلو خخه زيات په تنگ شو ، اونور يې نشول کولای چې دغه مخالفتونه اوشکنجې وزغمي هماغه ؤ چې په لومړي قدم کې يې له اوريدو سره جرگه وکړه .

## د اوريدو سره جرگه : همدغه وخت خوشحال خان ته د شاه بيگ

له خوانه خطونه راوړسيدل او ترينه غوښتل شوي وو چې په کوهات باندې بريد کې ورسره مرسته وکړي .

خوشحال خان هم دريا خان ته ليک واستوه دريا خان خپل ورور تاتار خان او ځيني ايريدې خوشحال خان ته واستول ، خان ورته په راجگر کې ميلمستيا وکړه اوله ميلمنو سره يې جرگه وکړه ، په پای کې ټولو پر کوهات باندې د حملې فيصله وکړه . د جرگه په ( ۱۰۸۴ ) هـ ق کال شوې وه ، خان لښکر تيار کړ او پر کوهات د حملې لپاره آدم خيلو ايريدو سيمې ته ترکنډيالۍ پورې ورغی . دا وخت ملک لعل بيگ ، سعيد خان او ملک خواص خان کوهاتي خوشحال ته راغلل .

او ورته يې وويل چې د افغاني تنگ خاطر وکړئ هغه مغل چې زمونږ ځای کې پراته دي هغه وباسئ ، خوشحال خان د کنډيالۍ نه شاييگ ته سواره وليږل او ورته ځواب يې وليږه چې ستا مدعيان راغلي دي ته هم دلته راشه څنگه چې ستا خوښه وي هغې به وکړو ، شپه تيره شوه خوشايبگ رانغی دوهمه شپه هم تيره شوه وروسته خوشحال خان يو خط او يو څو سپاره نور هم ورواستول ، مگر هغه بيا هم رانه غی او خوشحال خان ته يې يو خط را وليږه چې پکې ليکلي يې وو لعل بيگ او دانور ووژنه اوته په خپله کوهات ته راشه دکلا په نيولو کې درسره زه مرسته کوم خوشحال



خان دغه ليک داپريدو دتولې جرگې په مخ کې ولوست ، ټولې جرگې دا خبره بده ومنله ، اوټول اختياريې خوشحال خان ته ورکړ خوشحال خان لعل بيک اوسعيد خان رخصت کړل دشاييک خط يې هم دوی ته ورکړ اوډيرپه خوشحاله ترينه ولاړل .

## ۲. په نوبناربريد : ددې حملې يادونه هم لوی خان په خپله يوه

قصيده کې داسې کړيده .

بيا له پسه دنوبنار دکوټ جنگ و

چې مې وکېنې تر مغلو خپل خمار

غواړم چې ددې جرگې په موضوع باندې رڼا واچوم خوشحال خان له اپريدو سره بله جرگه وکړه پدې جرگه کې په نوبنار باندې دحملې فيصله وشوه ، تاتار خان دد خوشحال خان دکورڅخه دستنېدو سره سم داپريدو لښکر تيار کړو همدارنگه خوشحال خان هم دترې اوبولاقو خټکو لښکر راغونډ کړ او دخورې خواته يې خوځاوه ، اوله هغې ځای څخه قرمزی ته اوبيا ډاک اسماعيل خيلو ته راغی .

په همدې وخت کې داپريدو لښکر هم راوړسيد او دواړه لښکرې سره يوځای شولې ، دواړو لښکرو شميره شپږ اوه زره ته رسیده ، دمشوري څخه وروسته يې د ډاک اسماعيل خيلو څخه جبې ته وخوځيده ، اوله هغه ځايه جلوزو ته راغلل ، لس سواره يې دملک سليمان تر قومندانۍ لاندې ورکړل او دجلوزو په کورونو يې اورولگاوه .

بيا پيريانۍ ته ورسیده . پيريانۍ يې هم وسوځاوه اوله هغه ځايه دنوبنار خواته وخوځيدل . په رڼا ورځ دنوبنار کلا ته نژدې شول ، خوشحال خان دټوپکو گولۍ په خپل لښکرو ویشلې ، اپريدي دجنوب ختيځ له لارې اوختکو دشمال لويديځ له لارې پرکلا حمله وکړه .



په کلا کې دننه نږدې درې زړه مغل او افغانان موجود وو ، لومړی خټک اوبیا اړیدي کلا ته ورننوتل د دواړو لوریو ترمنځ سخته جگړه وشوه ، جنگ لاروان ؤ چې اړیدو د غنیمت مالونه اوروته کرل ، اود کلا خټه د باندې ووتل .

خټک یوازي پاتې شول اودوی د کلا خلکو په شا وتمبول ، خوشحال خان چې دا حالت ولیده خپله د کلا د دروازي خواته روان شو ، په دغه وخت کې یې دوه زامن عبدالقادر خان او عابد خان هم ورسره وو .  
د بنمن د دروازي د سرخه ډبرې او غشي ویشتل ، خو خټکو ځوانانو دروازه ماته کړه .

اودننه وړ داخل شول ، زیاته مرگ ژوبله وشوه د غنیمت مالونه یې تر لاسه کړل ، خوشحال خان د کلا افغانان وبنسل ، ځان غوښتل چې په نوبنار کې پاتې شي ، په مازدیگر د کوچ نغاره ووهل شو .  
ځکه چې اړیدو په کلا کې یو څو افغانان یې نیولې وې ، اوله ځان سره یې بیولې وې ، دهماغو بنځو د خلاصون پسې خوشحال خان هم و خوئید ، خوشحال خان وایې چې زما په زړه کې دهغو بنځو احترام ؤ ، ټول اسیران یې خوشې کړل او خپله بیرته راجگړته لاړ ، ځکه چې خپله کورنۍ یې هلته و .

### ۳. د دواېې جنگ :

که څه هم خوشحال بابا دغه جگړه په خپله قصیده کې دویم جنگ بنودلی ، خو په زیاتو اثارونو کې یې لیکوال دنوبنار د جگړې په سې ذکر کوي ، دا ځکه چې ددې جنگ په هکله پوره مالومات نه شته خو خوشحال بابا ورته په خپله یوه قصیده کې داسې اشاره کړیده .



## دويم جنگ ميرحسيني په دوايه کې چې يې وټکېده سره لکه دمار

دنوربنسارترجگړې څخه وروسته دافغانانو دوهم لوی بری د دواوايي په سيمه کې دمغل پوځ ته ماته وه ، ددې جنگ په باره کې نور داسې معلومات نشته چې دلته يې راوړو .

دکړيې جگړه : همدارنگه دخوشحال بابا ديوي قصيدې له مخې دغه جنگ څلورم ښودل شوی دی ، چې خپله لوی خان په خپله يوه قصيده کې داپېښه داسې راخيستي ده .

بيا له پسه جسونت سنگه شجاعت خان ؤ

چې ايمل يې په گنداب ويوست دمار

دلته به دپېښې په موضوع باندې يوڅه رڼا واچو .

کله چې شجاعت خان پېښور ته راوړسيد ديوڅو روځو پاتې کيدو وروسته دکابل په لوروخوئيده ، لښکر د ( ۱۰۸۴ ) هـ ق د ذوالقعدة پر ( ۱۸ ) د کړيې له غښي تيريده ، چې ايمل خان په شاهي لښکر باندې حمله وکړه د دواړو خواوو ترمنځ سخته مقابله شروع شوه افغانانو په شاهي لښکر گولي اوډبرې واورولې اودشاهي پوځ دساز اوسامان سره يې مقابله کوله خودافغانانو دلښکر دمقابلي تاب يې ونه شو کړای ، اودراتلونکي شپې لپاره پاتې لښکر په شا ولاړ له هرې خوا پرې افغانانو حملې وکړې جسونت سنگه چې دا حالت وليد نو ( ۵۰۰ ) سواره يې له توپونوسره مرستي ته راوليرل . لدې څخه ( ۲۰۰ ) پاتې شول هغه هم له پاتې مغلي پوځ اوجوسنت سنگه سره وتښتيدل . اونورزيات پوځ له شجاعت خان سره پدې جگړه کې ووژل شول . لوی بری ايمل مومند ترلاسه کړ .



## ۴. دکوهات ناکام برید : ددې برید په هکله خوشحال خان په

خپلواشعارو کې څه ندي ویلي خوزه یې دلته راوړل ضرور بولم . کله چې خوشحال خان احمد خان ته داپریدو دلبنکرتیاری لپاره وویل نود خوشحال خان او دریا خان ترمنځ دکوهات دبرید په هکله خطونه تیر اوبیر شوي وو .

دوی دواړو منلې وه چې دلوی اختر په ورځو کې به دکوهات په کلا برید کوو .

خودریا خان مخکې د مخکې نه داپریدو لښکر تیار او دټاکل شوې نیتې څخه خوورځې دمخ یې دکوهات په کلا برید وکړ ، شیرمحمد خان بنگښ دمغلی حکومت په پلوي سخته مقابله وکړه او اپریدي یې مات کړل ، د دریا خان د ورور تاتار خان په شمول لږ اوډیر ( ۱۰۰ ) کسان ووژل شول ، مغلو شیرمحمد خان ډیرونناز اوه ، ډیر انعامونه یې ورته ورکړه .

خوشحال خان په دغه وخت کې په چوتره کې دلښکرو په تیاری بوخت وو چې د دریا خان دناکام برید څخه خبرشو خوده نه منله ، وروسته بیا ورته معلومه شوه ددریا خان لخوا نه ورته خطونه راغلل او ورته یې لیکلي وو .

چې خپله راشه ده دخپل ملگري په خاطر یوڅه سپاره ور ولیږل دغو سورو دبنگښو یوڅوکلي وسوځول له دي څخه وروسته خان کونښن کاوه چې دخټکو او اپریدو لښکر راغونډ کړي اوپرکوهات حمله وکړي .

خودمخالیفینو دلاس وهنو له امله دخان خپلې قبیلې هم پدې برخه کې دمرستې څخه ډډه وکړه ، او داپریدو لښکرهم خورشو اودکوهات حمله هم پاتې شوه ، خو خوشحال خان دافکرکاوه چې دریا خان ته په زړه کې څه رخه پیدا شوې ده ، او اراده یې وکړه چې دايمل خان او خوشحال خان په شان

بری ترلاسه کړي، په همدې اساس يې د خوشحال خان لښکرو ته انتظار ونکړ، او برید يې وکړ چې نتیجه يې ناکامه شوه.

### ۵. د خاپښ جنگ: که څه هم دغه پېښه د خوشحال بابا په اشعارو کې

شپږمه ياده شوې ده خان په قصیده کې د دې پېښې په اړه داسې ويلي دي.

شپږم جنگ مکرّم خان شمشرخان دواړه

چې ایمل کرل په خاپښ کې تاریخه تار

اړینه بولم چې په اصلي موضوع باندې یوڅه رڼا واچوم د (۱۰۸۶) هـ ق کال په ربیع الثاني کې يې مکرّم خان، میر محمد اسحاق، شمشیرخان او میر محمد یعقوب له لوی پوځ سره د خاپښ د کوتل له لارې پر افغانانو د برید لپاره ولیږل، مکرّم خان د کړپې له لارې خاپښ ته مخه وکړه په خاپښ کې ایمل خان او دریاخان له مکرّم خان او شمشیرخان سره مخامخ سره مخامخ شول او د دواړو خواوو ترمنځ جنگ وشو، مغلوماته و خوره شمیرخان د دریاخان له لاسه ووژل شو او مکرّم خان باجوړته و تښتیده ډیر شاهي پوځ له منځه لاړ په پاتې لښکر لاره کې افغانانو حمله وکړه او ډیره برخه يې تباه شوه، له ځاني زیان سره مغلوته سترمالي زیانونه هم ورسیدل او افغانانو زیات غنیمت لاسته راوړ.

### ۶. د گڼت جگړه: د دې جنگونو په اړه داسې ندي ويل شوي چې څوومه

پېښه ده، خوشحال خان د دې جنگ په باب یوه اوږده قطعه لیکلې ده. دخپل زوی عابد خان زیاته ستاینه يې کړې، چې یو یو څو بیتونه يې دلته راوړم.

چې په توره يې شیرخان پریوست له اسه

په میدان د عابد خان پهلواني وه





چې سردار د بنگښ پريوت خټک مات شه

په داهسي رنگ يې چارې حيرانې وه

لاس په لاس يې انتقام دبابا واخيست

په داکارباندي سزا ثنا خوانې وه

بڼه خوانان چې گڼت په ميدان ومړل

دهرخوان په زړه کې تنگه افغاني وه

پيښه څه داسې وه : شيرمحمد بنگښ دمغلي حکومت وفادراه سړي ؤ ،

دهمدي په وجه دبنگښو ټوله قبيله دمغلو خواته ولاړه وه خو خوشحال خان

غونښتل چې په دغه سيمه کې دمغلو اقتدار او عزمت وغورځوي ،

اودحاميانو قوت پدې سيمه کې کم کړي ، کله چې خوشحال خان دصوات

څخه بيرته راوگرځيده لږي ورځې وروسته يې له شيرمحمد خان سره

دجنگ په نيت لښکر تيار کړ اوله کنډيالي څخه تير شو ، اودکوهاټ سيمي

ته ورننوت ، دې وخت کې دشيرمحمد خان سره هم څه خټک ملگري وو .

نوځکه دی دختکو په اعتماد مخکې ولاړ اوپه گڼت چې دټپري په سيمه

کې موقعيت لري د دواړو ترمنځ سخته جگړه شروع شوه . په جنگ کې

( ۱۴۰ ) تنه ومړل ، خوشحال خان اوزوی يې زخميان شول ، دخوشحال خان

بل زوی عابد خان هم دې جنگ کې موجود ؤ ، ده په ميدان کې سم دستې

اوزخمي يې کړ ، ددې پېښې تاريخ ( ۱۰۸۴ ) هـ ق کال دذوالحجې په نهمه

ښودل شوی دی .

## خوشحال خان خټک د مغلو په بند کې :

په ( ۱۳۷۴ هـ ) کال کې امير خوافي چې خلکو په سيد امير خان مخاطب

کاوه د کابل صوبه دار وه ده له اورنگزېب ( ابوالمظفر محي الدين محمد

اورنگزېب ) سره وکتل د هغه له غوږه يې دا خبره تېره کړه چې ترڅو د



خٔمکو ٔینې خاوندان نیول شوي نه وي تر هغې د رهداری د باج د ممانعت احکام نافذېدای نشي د دې غشي نښه په اصل کې خوشحال خان خٔک وه اورنگزېب پر تخت د دویم ٔل ناستې سره سم (روژه ۱۰۷۰ - ۱۰۶۹هـ) د غلې او د ٔینو نورو جنسونو د ٔکس د معافی حکم کړی وه.

له دې حکم سره سم عامو وگړو ته ډېره گټه ورسېده او په سر کاري بودیجه کې د ۲۵ لکو روپو کمې راغلی وه ددې حکم اثر په ٔرگند ډول ٔمکه لرونکو (خانانو) او جاگیردارانو په گټو هم پرېوته مگر د دې خبرې هېڅ ډول شهادت نشته چې د دې حکم تر جاري کېدو وروسته خوشحال خان خٔک د ٔه ډول سرغړونې یا نافرمانۍ ٔرگندونه کړې وي بلکې هغه هم همغسې د حکومت منونکی او وفادار وه او د حکومت له مخالفانو سره به یې جنگونه کول سمه خبره دا وه چې دا چل سید امیر خوافي د خپل مرستیال میرزا عبدالرحیم چې په پېښور کې وه او د خوشحال خان په منع کې د خفگان او د خوشحال خان تر وڼو بهادر خان او فیروز خان سره د سازش په سبب جوړ کړی وه میرزا عبدالرحیم سید امیر خان خوافي ته ویلي وو چې تر ٔوپورې ته یو ٔولوی لوی سړي بندیان نه کړې تر هغې ستا د صوبه داری نقش نشي کېناستی او د خوشحال خان تر وڼو ورسره پنځوس زره روپۍ کړې وي سید امیر خان بادشاه ته گونگه او مجمله وینا کړې وه نه یې ورته د چا خاص سړي نوم اخیستی وه او نه یې د چا د نیولو اجازت اخیستی وه خو ورته یې ووي چې د لارې د ٔکس د منع کېدو د احکامو د پلي کولو لپاره د زور زیاتي د ٔرگندولو ضرورت دی کله چې بادشاه ورته د دې اجازه وکړه نو پېښور ته راغی او خوشحال خان یې د سلا مشورې لپاره



پېښور ته راوغوښت د ( ۱۳۷۴هـ ) کال د څلورمې خور په وسط چې د جمعې ورځ وه خوشحال خان پېښور ته راغی دربار ته یې ځواب ولېږه چې زه راغلم ځواب راغی چې سبا دربار ته ځان حاضر کړه درې ورځې تېرې شوې خو دربار ونه شو په پای کې د صوبه دار سکرتر د گجرات شیخ خوشحال خان خټک ته ځواب وکړ چې ماته د مشورې لپاره راشه کله چې خوشحال خان ورغی هغه یې ونيوه او پنځه منۍ بېرې یې ورپه پښو کړې د خوشحال ترونو له صوبه دار نه خلعتونه واخیستل ، خټک د دوی وژلو ته جوړ شول خوشحال خان منع کړل د خوشحال په نیولو کې چې کومو کسانو برخه لرله د هغوی ذکر دی په خپلو نظمونو کې ځای پر ځای کوي خوشحال خان دوی میاشتي په پېښور کې وساتل شو کله چې یې د صوبه دار د پنځوسو زرو پیسو غوښتنه رد کړه نو د هندوستان په لور روان شو د ( ۱۳۷۴هـ ) کال د روژې په ( ۱۵مه ) یا ( ۱۲مه ) هندوستان ته ورسول شو ، هلته د نوموړي ورورو میرباز خان تربور یې باقی خان او زوی یې سعادت خان مخکې تر ده رسېدلای وه او له محمد امین خان میربخشي چې د اورنگزېب خاص نژدې کس او لوی منصبدار و سره لیدلي وو محمد امین خان او د خوشحال خان د زړور افسر اصالت خان وراره یعنی سید میران المخاطب په میر خان د خپل خان زوی د خوشحال خان د خلاصې ډېر کوښښ وکړ خو خوشحال خان خوشی نه شو نو میرباز خان باقی خان او سعادت خان بېرته هېواد ته راستانه شول ، خوشحال خان د قید تقریباً دوه نیم کاله په دهلي او د جیپور په ریاست کې د رتتهبور په کوټ کې تېر کړل د ذیعقدي په پنځمه د رتتهبور له کوټ نه راوستل شو او بیا اګرې ته یووړل شو او هلته له بنده خوشی کړل شو خو په دې شرط چې هېواد ته به نه ځي او همدلته نظر بند



وساتل شو خوشحال خان خټک د قید او بند پر وخت په نظم او نثر کې ډېر  
څه لیکلي دي چې تر ټولو ارزښتمن اثر یې (دستار نامه) ده چې د لومړي  
ځل لپاره پکې د ساده نثر د لیکلو هڅه او دودونه شوي ده ، آخر هم د  
هرې شپې پای وې دی هم پر ( ۱۰۷۹ هـ ) کال له مهابت خان چې د کابل  
صوبه دار مقرر شوی وه سره یو ځای خپل هېواد ته راغی .

**۷ . د ډوډي جنگ :** دا جنگ د خان داشعارو او نورو خصوصياتو څخه  
اخي بنسکاري . لوی خان پخپله يوه (۷۲) بتيزه قصيده کې ددې جنگ  
يادونه کړې چې زه يې دلته يو څو بيتونه راوړم .

د گنبت غصه مې ووتله له دله

خدای (ج) چې راکړ په ډوډه دفتحي کام

چې په مخ يې فتحه درومي عابد خان دی

په هر ځای دخپل بابا کا تازه نام

د قصيدې په پای کې يې هم ددې جنگ په باره کې د ساپويلي دي

ددې جنگ نارې به درومي په ملکونه

پرې خونبيري به همه پښتون په نام

چې ددې صوبي اواز وشي په هند کې

بيا به غر شي د بادشاه په خاص او عام

چې په نام پښتون غوڅيري دي خونبيري

اورنگ زيب هسي بادشاه دی د اسلام



قصيده ڊيره اوږده ده ، دهمدي خوبيتونو په راوړلو بسنه كوم ، راځو  
دپېښې اصلي موضوع ته چې دجنگ عامل څه او خوشحال يې ولې دومره  
ستاينه كړي ده .

دگنبت دماتي څخه وروسته خټكو په بنگښو باندي څوځلي حملې وكړې  
خوپوره غچ يې وانه خيسته په ( ۱۰۹۱ ) هـ ق كال خوشحال خان دشپږ اوه  
زړه خټكو يولوى لښكرتيار كړ ، اودبنگښو په سيمه يې حمله وكړه په جنگ  
كې ديوې ډلې قومنده دخان دلمسي افضل خان سره وه ، چې دښاري پورله  
لارې يې دبنگښو په سيمه كې پرمختگ وكړ ، دبنگښو په ځينو كليو يې  
چوراوتالان كړ ، ډيرافراد مړه اواسران شول ، څه چې ترينه بچ شول  
هغوى دډوډې په كلاكې پناه واخيسته ، خودكلابندي څخه تنگ شول  
اوپناه يې شروع كړل ، په زوركلاته داخل شول ( ۱۲۰ ) تنه ووژل شول او  
پاتي افرادو ته پناه وركړل شوه ، اسران يې ازاد كړل اوختكو ډيرغنيمت  
مالونه لاسته راوړل . پدې جنگ كې خان دوه زامن عابد خان اوصدرخان هم  
برخه درلوده چې خان يې هم په پورته قصيده كې ستاينه كړې وه .

## **د خوشحال خان اوشرف خان خوابدي اودنهضت خوريدل :**

د ډوډې ترجنگ وروسته دخوشحال خان اوشرف خان ترمنځ يوڅه  
بدگماني رامنځته شوه هغه دا چې خوشحال خان دخپلو يوڅو تنو زامنو  
سره دصلاح اومشورې دترې اوبولاقو سيمې ته لاړل پدې كار كې يې  
داشرف خان سره صلاح اومشوره نه وه كړې نواشرف خان دخپل پلا څخه  
بدگمانه شوي ؤ .

خودغه بدگماني بيا دډوډې ترجگړې وروسته تردې جده ورسيده چې  
دزوى اوپلار ترمنځ حالت پوځي حركتونه ته ورسيد خواشرف خان خپله  
دپلارمخې ته رانه غي او خوشحال داشرف لښكريه لاچر كې محاصره كړ

اشرف خان افضل خان ته وويل چي هغه دې خوشې کړې او يادې د خوشحال خان پ کلا باندي برید وکړ او کلا يې وړانه کړه داشرف خان خلکو هم په ځينو کليو تالان گډه کړ او د تنهايې په جوړولو کې بريالي شول .

ځايي خلکو سره يې صلاح او مشوره وکړه او خوشحال خان خواته د جرگې لپاره ورغلل ، او ورته يې وويل چي تاسې خوپه خپلو کې سره پلار او زوی ياست ، ستاسې د بې اتفاقي څخه مو منږه برباديږو ، تاسې چي څه غواړئ په نظام پور کې يې سره وکړئ ، دلته مونږ تر پښو لاندې کوئ .

خوشحال د خلکو د غوښتنو سره سم نظام پورته ولاړ خو څه موده وروسته بيا اشرف خان غوښتل چي پلار وويني خو خوشحال خا دخپگان وجه افضل خان دنیکه خبره پلارته وکړه اشرف خان دخپل پلار د ليدو څخه پرته د بنادي پور خواته ولاړ ، تر هغې وورسته لوی خان يوپټکي او غوښت او افضل خان ته يې په سر کې او ورته يې وويل چي ستا پلار ماندي سردار کړی ، هغه په سرتېکولي همدرانگه يې داشرف خان څخه هم ډير فریادونه کړي . خود خان قصابيد ولولو نوم معلومېږي چي داشرف خان څخه يې هم ډير فریادونه کړي . خوبهرام خان چي د تاريخ مرصع په کرښو کې څومره د پلار په ضد بنسودل شوی تراوسه پورې دهغو کرښو مطابق په تاريخونو کې راځي .

خو اشرف خان نه يې هم ډير سرتېکولي ، په همدې ورځو کې امير خان صوبه دار له اشرف خان څخه خوابدي شو ددې خپگان دوه درې مسئلې بنسودل شوي . يوداچې اشرف خان خيښ ازاد گگيانې له امير خان نه سرکشي وکړه اوبله داچې اشرف خان دامير خان صوبه دار سره کابل ته ولاړ نشو .

نو په همدې اساس صوبه درا له پاچا نه داشرف خان دنيولو اجازت واخيست خودزياتو چالونو څخه وروسته يې د سيد بهولاچې داشرف خان اشناؤ په لاس ونيو اوبندي يې کړ ، لدې څخه وروسته خوشحال خان مشري



بهرام خان ته پدې شرط وسپارله چې اشرف خان دبندي کيدو علت پيدا او هغه راخوشي کړي، بهرام خان که څه هم په ظاهره دپلار سره بڼه و خو په پټه يې دپلار سره گوندي کوله. زيات وخت وشو خوده داشرف خان دبندي پټه ونه لگوله. پلاريې راوغوښت او دخلکو په مشوره يې ترينه مشري واخيسته خو افضل خان چې په دغه وخت کې عمر د سرداري او مشري نه و خپل نيکه ته وويل چې زه اوس د سرداري نه يم څه چې ما کړي هغه مې دخپل پلار دخوشي کولو په خاطر کړي دي زه غواړم چې ستاسې ترسيوري لاندې وروزل شم او تاسو ته گاولې پرمخ کيږم تاسې ته داوداسه اوبه راوړم

ما ته دبهرام خان څخه دمشري ترلاسه کول سان دي، خوزه اوس جوړنه يم د (۱۰۹۵) هـ ق کال دخوشحال خان حالت ديو اوږد نظم څخه داسې معلومولى شو چې دستونزو او مشکلاتو څخه ډک و، سخت پریشانه و لکه چې په خپله نظم کې وايي:

ديوې سترې قبيلې مشریم اوزما حال داسې دی بيا مې هم همت نه دي بايللى او وايې چې په دغه حالت کې هم ددښمن په فکر کې يم زما تربيرغ لاندې به په زرگونو تنه ځوانان راټول شي او په پنجاب به برید وکړو.

خومونږ بيا افضل خان په (۱۰۹۲) هـ ق کال دراجا رام سنگهـ دخلکوسره په جگره کې وینو.

په همدغه ډول امير خان صوبه دارله پښتنو پر خلاف دجنگ په ډگر کې و ډير برياليتوبونه ترلاسه کړل او ده ويل چې دجنگ دوسلې داستعمال څخه کارنه کيږي سياست بايد دوسلې پواسطه ونه چلوو. هماغه و چې پيسې اونور ارجذبونکي مالونه يې پښتنو ته وردلى کول. پښتانه يې سره په خپلو کې واچول، حال دا چې بيا به پښتانه دجنگ دمشوري داخيستلو



لپاره امير خان ته راتلل خويدغه وخت کې دايمل خان قوت زيات شو او دامير خان صوبه دار فوج نشول کولای چې ايمل خان ته ماتې ورکړي، خو هغه د عبداللہ خان خویشکي سره مشوره وکړه او دخپل زور سياست په واسطه يې پښتانه داسې خواره واره کړل چې بيا په اسانۍ سره راغونډنه شول هغه قبایلي مشرانو ته داسې لیکونه واستول چې مونږه دپخوار اهيسی پدې انتظاروو چې ستاسې واکمنې ټينگه شي ، الحمدلله زمونږه هيله ترسره شوه .خوزه ستاسې پاچا دپاچاهۍ لياقت لري نو مونږته خبر راکړئ چې مونږه هم درسره يوشو ، ځکه مونږه دډير مجبوريت څخه دمغلو دواکمنۍ لاندې شپې تيروو ، افغاني مشرانو ليک ورواستوه او ورته يې دايمل خان دلياقت او تجربې زياته ستاينه کړې وه او ورته يې دراتلوبلنه ورکړه ، خو هغوی بيا ورته وويل چې ايمل خان ته ووايې چې ستا ترولقي لاندې ټوله ځمکه په خپلو خلکو تقسيم کړه ، ځکه حکومت دعدل ، انصاف او مساوات سره خوند کړي ، پښتنو مشرانو دايمل خان څخه غوښتنه وکړه خوايمل خان لومړی دغه غوښتنه ونه منله هغه ويل چې زه څنگه کولای شم چې دومره کمه ځمکه ددومره زياتو خلکو ترمنځ وویشم خو د مشرانو زيات ټينگار نه يې دځمکې ويشنه ومنله . ايمل خان که څه هم دخپلو خپلوانو او اقاربو مراعت کاوه نوپه همدې اساس پښتانه سره خلاف شول او دايمل خان څخه بيل شوه .

مغلو دوخت نه په استفادې سره په تيراباندې حمله وکړه دريا خان دهغوی مقابله وکړه او په خپله پکې ټپي شو دهغه ساتونکو هغه راپورته کړ او د خوست سيمي ته يې يووړه ، او په همدې اساس هغه ټولنه او جمعيت چې اورنگ زيب يې کلونه کلونه ناقراره ساتلی ؤ دتل لپاره له منځه لاړ .

## دخوشحال خان دژوند وروستي کلونه اومړينه





دخوشحال خان داثارو دمطالعي څخه داسې معلومېږي چې دخان دژوند وروستي کلونه دډيرو کړاوونو اوستونزو څخه ډک وو ، خو که مونږه دخوشحال بابا ټول ژوند ته نظر واچوو ، نو ديو داستان په حيث دډيرو تکاليفو اوستونزو سره دهميشه لپاره لاس اوگريوان پاتې شوی ، که څه هم په پخوانيو ستونزو کې فتحې او خوشحالي موجودې وې خو په وروستيو تکاليفو کې خوشحالي نه وې ، ديوې پيښې څخه به خلاص نه و چې ورپسې به بله پيښه رارسيدلې وه له يوې خوا نه يې دخپل زوی بهرام خان څخه په قراره چيرته وخت ندې تير کړی هرچيرته به چې ولاړ بهرام خان به ورپسې لښکرې ورسې کړې ، چې خپل پلا ونيسي او مغلوته يې حواله کړي ، خو گوتو ته يې نه ورتلو

بهرام خان زيات کوبښونه وکړل خو پلا يې ونه شو نيولای ، هسې يې دپلار ازار او په عذاب تيا په غاړه واخيسته . همداروچه ده چې تراوسه پورې دتاريخ په پاڼو کې دخوشحال خان په اشعارو او دافضل خان په تاريخ مرصع کې په بدنوم يادېږي ، دبلې خوانه دهمدې ستونزو سره سم دکورنۍ دځينو غړيو په مړينه هم ډير خواشيني ، خفه اوله ناخوالو سره مخامخ وو ، دمصيبتونو او کړاوونو په همدغه کلونو کې په سيمه کې قحطي او وبا مرض راغی ، چې دغې وبا دخان دکورنۍ ځينې غړي هم له منځه يوړل ، دخان دوه ويشت کلن زوی بخت ناک وفات شو چې خان يې مړينې ډير خواشيني کړ . دده په مړينه يې هم يوه مرثيه ويلې چې راوړل يې دلته ضروري نه بولم دهمدې پسې سم دې مرض دبخت ناک مور او دبخت ناک يوزوی دمرگ کومي ته يوړل بيا دخان لمسی سرفراز خان دسعادت زوی ليوني سپي وخور او مړ شو .



په (۱۰۹۸) هـ ق کال دبهرام خان زوی معظم خان هم وفات شو ، دالمسی خوشحال خان ته له افضل خان څخه ډیرگران و . داینده خانۍ لپاره یې ورسره امیدونه ترلې وو ، خوشحال خان دهریو غړي په مړینه مرثیې ویلې دي چې راوړل یې ضروري نه گڼم ، دغومړینو اونورو ستونزو دخان ژوند نورهم درنځونو او کړاوونو څخه ډک کړ مخکې موولوستل چې خان به دبهرام خان دلاسه په یوځای کې په قراره وخت نشو تیرولای ، نوله همدې وجهې نه خان داپریدو سیمې (ډنبرې) ته ولاړ دا دخان د ژوند وروستی کلونه وو ، ډیرژوندی پاتې نشو په (۱۱۰۰) هـ ق کال دربیع الثاني په اتمه دجمعی په ورځ د ۷۸ کالو په عمر له سترو ملي ارمانونو او کړاوونو څخه ډک له دنیا څخه سترگې پټې کړې خو دیادونې وړده چې دخان وصیت وصیت هم دلته راوړم . دافغانستان دتاریخ اودخوشحال خان دژوند دپېښو داثارو دمطالعي لاندې ځینو کتابونو کېوصیت داسې راغلی .

۱. ما هلمته بنځ کړی چې دمغلو سیوری مې په خاوره ونشي او دمغلو د سپرو د پښو گردمې په هدیره ونه لویږي»

۲. ما خپل وطن ته ورسوی او هلمته مې په داسې ځای کې بنځ کړی چې دمغلو سیوری مې په خاوره ونشي او دمغلو د سپرو گدونه مې په قبرنه پریوزي»

۳. زما قبر په داسې ځای کې جوړ کړی چې دمغلو سیوری قدرې هم پری ونه لویږي او دمغلو د سپرو داسونو د پښو گرد زما قبرته ون رسي ، ما دمغلو بهترین پوځونه دخاشاکو په دود الوزولي دي ، نوپدې اساس زما قبر پټ وساتی چې بې احترامی یې ونه کړي» .

## پای



## اخځليکونه

- ۱: خوشحال خان خټک - کامل دوست محمد خان - دافغانستان علومي اکاډمي دپښتو څيړنو بين المللي مرکز (۱۳۷۰) لمریز کال چاپ .
- ۲: تنگيالی دزمانې - هیوادمل زلمی - دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۸۰) لمریز چاپ .
- ۳: گام پرگام خوشحال سره - صمیم محمداصف دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۷۸) لمریز چاپ .
- ۴: په پښتو ادب کې مغلواله - همدرد همایون - پښتو ادبي ټولنه خویشکی نوبنار (۱۹۸۹) عیسوي کال چاپ .
- ۵: تنگيالی پښتون - مهتم محمد اکبر - پښتو ټولنه (۱۳۴۵) لمریز چاپ .
- ۶: توریالی پښتون - پښتو ټولنه دخوشحال خان په ویاړ دسمینار مقالې (۱۳۴۲) لمریز چاپ



**Get more e-books from [www.ketabton.com](http://www.ketabton.com)  
Ketabton.com: The Digital Library**